



## **Welzijnsgids pluimveeslachterijen**

**gids voor goede praktijken ter bescherming van het welzijn van pluimvee op de pluimveeslachterij vanaf de aankomst op het terrein van de slachterij tot en met het doden**

**Houten, 23 september 2014**

**Inhoudsopgave**

1	Inleiding.....	3
2	Het gebruik van deze welzijnsgids .....	5
3	Functionaris voor het dierenwelzijn .....	6
4	Inrichting, apparatuur, gereedschappen en onderhoud .....	7
5	Planning .....	9
6	Processchema en risicoanalyse voor het dierenwelzijn.....	11
7	Standaardwerkwijzen.....	13
8	Vakbekwaamheidseisen .....	14
9	Documentatie.....	15
10	Bijlagen .....	I

## 1 Inleiding

Deze welzijnsgids is de invulling van de Nederlandse pluimveesector van een “gids voor goede praktijken” als bedoeld in artikel 13 van *Verordening (EG) Nr. 1099/2009 van de Raad van 24 september 2009 inzake de bescherming van dieren bij het doden* en geeft aan welke acties pluimvee slachtende bedrijven in Nederland moeten ondernemen om invulling te kunnen geven aan de verplichtingen van die verordening. Deze gids heeft betrekking op alle handelingen met de levende dieren, vanaf het moment dat de dieren op het terrein van de slachterij aankomen tot het moment dat zij gedood zijn.

Naast Verordening 1099/2009 zijn er twee andere verordeningen die eisen stellen aan slachthuizen op het gebied van dierenwelzijn, te weten:

- *Verordening (EG) Nr. 1/2005 van de Raad van 22 december 2004 inzake de bescherming van dieren tijdens het vervoer en daarmee samenhangende activiteiten*; en
- *Verordening (EG) Nr. 853/2004 van het Europees Parlement en de Raad van 29 april 2004 houdende vaststelling van specifieke hygiënevoorschriften voor levensmiddelen van dierlijke oorsprong*.

Een opsomming van de relevante wetgeving treft u aan in [bijlage 1](#).

Bedrijven in de pluimveeverwerkende industrie kunnen deze gids op vrijwillige basis gebruiken. Deze gids is een leidraad om de eisen in de relevante wetgeving op een juiste wijze te implementeren. Bedrijven die geen gebruik maken van de gids, kunnen op hun eigen wijze aangeven op welke manier zij aan deze wettelijke verplichtingen voldoen.

Deze gids is een hulpmiddel om te voldoen aan de wettelijke bepalingen ter bescherming van slachtpluimvee, zoals deze luiden op het moment van het opstellen van de gids. Het is de bedoeling dat bedrijven de aanwijzingen in deze gids op hun eigen slachtproces toepassen, op de voor het eigen bedrijf relevante punten, voor zover nodig aangepast aan de bedrijfseigen processen. De in deze gids opgenomen protocollen, taakbeschrijvingen en procedures zijn dan ook bedoeld als voorbeeld van een goedgekeurde invulling. Bedrijven kunnen ook hun eigen criteria en monitoringsystemen ontwikkelen en deze gids daarbij als basis gebruiken. Hierbij is het dan van belang dat rekening gehouden wordt met de communautaire richtsnoeren die de Europese Unie hiervoor nog zal opstellen.

De welzijnsgids gaat uit van een regulier of een ritueel slachtproces; in alle gevallen een slachtproces waarbij de dieren voorafgaand aan het slachten worden bedwelmd. Het is weliswaar mogelijk om ritueel te slachten zonder bedwelming, maar op dit proces wordt in deze gids verder niet ingegaan. Bedrijven die overwegen te slachten zonder voorafgaande bedwelming, moeten aan aanvullende verplichtingen m.b.t. dierenwelzijn voldoen en moeten deze gids zelf met die elementen aanvullen.

Ieder bedrijf is verplicht procedures gebaseerd op een HACCP (Hazard Analysis Critical Control Points) analyse te hanteren. Deze eis geldt ook voor kritieke processtappen met betrekking tot dierwelzijn. In [bijlage 7](#) vindt u een aanzet voor een dergelijke analyse met bijbehorende procedures. Daarnaast dient een procedure “welzijn bij aankomst” aanwezig te zijn. De HACCP procedures als zodanig zijn niet in deze gids opgenomen.

In deze code wordt verstaan onder:

- Bedrijf:* slachtlocatie
- Medewerker:* medewerker (m/v) die betrokken is bij het omgaan met levende dieren
- Leverancier:* de natuurlijke of rechtspersoon die verantwoordelijk is voor de levering van het slachtpluimvee aan het slachthuis
- Vervoerseenheid:* vrachtwagen, vrachtwagen met aanhanger of truck met oplegger
- Vervoer:* de verplaatsing van dieren met behulp van een of meer vervoermiddelen en de daarmee samenhangende activiteiten, zoals laden, lossen, overladen en rusten, tot aan het moment waarop alle dieren op de plaats van bestemming zijn uitgeladen;

## Welzijnsgids Pluimveeslachterijen

<i>Transport:</i>	de gehele vervoersoperatie van de plaats van vertrek tot de plaats van bestemming
<i>Letsel:</i>	Zichtbare beschadigingen aan het dier (kneuzingen, breuken, verwondingen e.d.), waarbij het dierenwelzijn is aangetast en die zijn ontstaan voordat het dier is bedwelmd,
<i>Schade:</i>	Zichtbare afwijkingen aan het dier (kneuzingen, breuken, verwondingen e.d.) die zijn ontstaan na bedwelming.

Deze gids is tot stand gekomen door een samenwerking tussen het Productschap Pluimvee en Eieren (PPE) en de Vereniging van de Nederlandse Pluimveeverwerkende Industrie (NEPLUVI) en in overleg met de Nederlandse Voedsel- en Waren Autoriteit (NVWA) en machinefabrikanten.

Gegevens over relevante organisaties staan ook in [bijlage 1](#).

De voorliggende versie is een werkdocument, dat per 25 september 2014 beschikbaar is. Na een jaar (oktober 2015) zal dit document worden geëvalueerd en de dan definitieve versie wordt aan het Ministerie van Economische Zaken voorgelegd ter goedkeuring.

## 2 Het gebruik van deze welzijnsgids

Deze welzijnsgids is bedoeld als leidraad voor het naleven van de welzijnsbepalingen in verschillende wettelijke regelingen.

De gids bevat veel informatie die pluimveeslachterijen nodig hebben om een goed functionerend systeem voor het bewaken van het welzijn van slachtpluimvee op de slachterij op te zetten.

Ga voor het opzetten van een eigen borgingssysteem als volgt te werk:

**1. Benoem een *Poultry Welfare Officer* en geef de functionaris de benodigde verantwoordelijkheden en bevoegdheden.**

In [hoofdstuk 3](#) wordt hierop nader ingegaan.

**2. Ga na in hoeverre de inrichting, de apparatuur en de gereedschappen voldoen aan de wetgeving. Maak plannen om aanpassingen op tijd te realiseren. Zorg ook voor goede onderhoudsschema's.**

Dit is in [hoofdstuk 4](#) verder uitgewerkt.

**3. Zorg voor een adequate planning van de aanvoer en beschrijf de procedures hiervan.**

[Hoofdstuk 5](#) gaat hier verder op in.

**4. Stel een processchema op en voer een gevarenanalyse voor dierenwelzijn uit.**

[Hoofdstuk 6](#) geeft aan hoe dit kan worden gedaan. Bij deze gevarenanalyse gelden de cruciale parameters en specifieke voorschriften uit de verordening als norm of als basis daarvoor.

**5. Beschrijf op basis van het processchema en de gevarenanalyse standaardwerkweisen en monitoringprocedures en instrueer de medewerkers hierover.**

[Hoofdstuk 7](#) gaat in op de standaardwerkweisen, inclusief de monitoringprocedures.

**6. Zorg dat alle medewerkers de juiste opleiding krijgen.**

Stel aan de hand van [hoofdstuk 8](#) (opleidingseisen voor het personeel dat met levende dieren omgaat) een opleidingsplan op en voer dat uit.

**7. Zorg dat alle acties en maatregelen goed zijn gedocumenteerd.**

[Hoofdstuk 9](#) geeft een samenvatting van alle gegevens die moeten worden vastgelegd.

### 3 Functionaris voor het dierenwelzijn

Het bedrijf benoemt een functionaris voor het dierenwelzijn (“*animal welfare officer*”, AWO). De AWO wordt in pluimveeslachterijen en in deze gids “*poultry welfare officer*” (PWO) genoemd<sup>1</sup>. De PWO is in het bezit van een getuigschrift van vakbekwaamheid voor alle activiteiten (m.b.t. levende dieren) die in het slachthuis plaatsvinden. Meer informatie over vakbekwaamheidseisen is opgenomen in [hoofdstuk 8](#).

De PWO is verantwoordelijk voor het doen naleven van alle bepalingen rond het dierenwelzijn. De PWO heeft de bevoegdheid om bindende aanwijzingen te geven aan andere medewerkers in het bedrijf.

De PWO staat onder het rechtstreekse gezag van de “bedrijfsexploitant”. Afhankelijk van de organisatie van het bedrijf kan dit de directeur/eigenaar of de locatiemanager zijn. De functionaris rapporteert rechtstreeks aan de directeur/locatiemanager of directie.

Het bedrijf zorgt ervoor dat alle medewerkers op de hoogte zijn van de verantwoordelijkheden, bevoegdheden en werkwijzen van de PWO. In [bijlage 2](#) staat een voorbeeld van een beschrijving van verantwoordelijkheden, bevoegdheden en werkwijzen van de PWO. Daarnaast worden de verantwoordelijkheden van de PWO opgenomen in de standaardwerkwijzen van het bedrijf.

De functionaris voor het dierenwelzijn is verantwoordelijk voor een schriftelijke vastlegging van alle maatregelen die ter verbetering van het dierenwelzijn in het slachthuis waar hij zijn taken vervult, zijn genomen. De vorm waarin deze vastlegging plaatsvindt, is niet voorgeschreven; hiervoor kunnen de bestaande procedures gevolgd worden. De betreffende informatie moet op verzoek ter inzage aan de NVWA gegeven worden. Er kan gekozen worden voor één centrale manier van opslaan van deze informatie, een PWO-register. Een voorbeeld van een PWO-register is opgenomen in [bijlage 3](#). Als register kan aansluiting gezocht worden bij bestaande bedrijfsspecifieke registratiesystemen.

Nadere details over de documentatie zijn opgenomen in [hoofdstuk 9](#).

De bevindingen van de PWO worden in het normale periodieke overleg tussen het bedrijf en de NVWA besproken.

---

<sup>1</sup> Zie artikel 17 van Verordening (EG) Nr. 1099/2009. Deze verplichting geldt niet voor bedrijven die minder dan 150.000 stuks pluimvee per jaar slachten.

## 4 Inrichting, apparatuur, gereedschappen en onderhoud

In artikel 3 van Verordening 1099/2009 is bepaald dat er voor wordt gezorgd dat de dieren elke vermijdbare vorm van pijn, spanning of lijden wordt bespaard. Lid 2 van dit artikel verduidelijkt deze eis:

“Voor de toepassing van lid 1 nemen bedrijfsexploitanten met name de noodzakelijke maatregelen om te waarborgen dat dieren:

- 1) Fysiek comfort en fysieke bescherming wordt geboden, met name doordat zij schoon worden gehouden, in een omgeving met adequate thermische omstandigheden die ook bescherming biedt tegen vallen of uitglijden;
- 2) Beschermd zijn tegen letsel;
- 3) Behandeld en gehuisvest worden in overeenstemming met hun normale gedrag;
- 4) Geen tekenen van vermijdbare pijn, angst, of abnormaal gedrag vertonen;
- 5) Niet te lijden hebben van een langdurig gebrek aan voer of drinkwater;
- 6) Niet in vermijdbaar contact komen met andere dieren die hun welzijn zouden kunnen schaden.”

Voorzieningen voor het doden van dieren en daarmee verband houdende activiteiten worden zodanig ontworpen, gebouwd, onderhouden en gebruikt, dat bij de te verwachten bedrijfsomstandigheden de naleving van de verplichtingen ter bescherming van het welzijn van de dieren het hele jaar door gewaarborgd is.

### 4.1 Inrichting, apparatuur en gereedschappen

Naast de algemene eisen verwoord in artikel 3 moet het bedrijf voldoen aan de inrichtingseisen van bijlage II van Verordening 1099/2009. Daarnaast zijn ook (beperkte) inrichtingseisen opgenomen in Verordening 1/2005 en in Verordening 853/2004.

De inrichtingseisen op basis van Verordening 1099/2009 zijn van toepassing op nieuwe slachthuizen; bestaande slachthuizen moeten uiterlijk op 8 december 2019 aan deze eisen voldoen. Na 1 januari 2013 zijn de voorschriften ook van toepassing op elke nieuwe indeling, bouw of apparatuur. Bestaande slachthuizen, voor zover de betreffende inrichting, apparatuur en gereedschappen na 1 januari 2013 niet zijn of worden aangepast, moeten in ieder geval voldoen aan de nog geldende eisen van bijlagen A en C van Richtlijn 93/119/EG van 22 december 1993 inzake de bescherming van dieren bij het slachten of doden<sup>2</sup>.

Bij het aanvragen van een erkenning als pluimveeslachthuis legt het bedrijf de volgende gegevens aan de NVWA voor:

- het maximum aantal dieren per uur voor elke slachtlijn;
- de diercategorieën en de gewichtsklassen waarvoor de beschikbare fixatie- en bedwelmingsapparatuur gebruikt mag worden; en
- de maximale capaciteit van de onderbrengvoorziening.

Bestaande bedrijven kunnen aan de hand van een controlelijst nagaan in hoeverre zij aan de inrichtingsvoorschriften voldoen. Op die manier wordt duidelijk welke zaken nog niet aan de eisen voldoen en kan een planning worden opgesteld om tekortkomingen aan te pakken; hetzij onmiddellijk (voor voorschriften die al van toepassing zijn), hetzij vóór 8 december 2019 (voor nieuwe voorschriften).

Een voorbeeld van zo'n "initiële" controlelijst is opgenomen als [bijlage 4](#). Het wordt aangeraden de controle op de inrichting regelmatig te herhalen, zodat zicht blijft op de planning om aan de eisen te voldoen. Ook kan de lijst handig zijn als checklist bij verbouwingen.

---

<sup>2</sup> Zie art. 28 van de 1099/2009 welke eisen van de richtlijn 93/119 EG nog gelden.

## 4.2 Onderhoud en controle van apparatuur en gereedschappen

Alle apparatuur en gereedschappen worden periodiek gecontroleerd en onderhouden volgens een onderhoudsschema.

De apparatuur voor het fixeren en bedwelmen van dieren wordt onderhouden en gecontroleerd volgens de instructies van de producent<sup>3</sup>. Hetzelfde geldt voor de aanwezige back-up voorzieningen. Hiertoe is van deze apparatuur een gebruiksinstructie van de producent aanwezig. In de standaardwerkwijzen wordt rekening gehouden met aanwijzingen van de producten. Ook wordt ervoor gezorgd dat voldoende reserveonderdelen aanwezig zijn om redelijkerwijs te verwachten storingen snel te kunnen verhelpen.

De controle van de "fixatieapparatuur" (de haken) houdt in dat deze regelmatig op afwijkingen worden gecontroleerd; haken met beschadigingen die tot onnodig lijden van de dieren kunnen leiden worden vervangen. Het is mogelijk deze controle op te dragen aan de aanhangers; deze controle wordt dan in de standaardwerkwijzen van de aanhangers opgenomen.

De medewerkers die belast zijn met het onderhoud en de controle van de apparatuur voor het fixeren en het bedwelmen zijn daarvoor specifiek opgeleid. Nadere eisen over opleidingen en de administratie hiervan zijn opgenomen in [hoofdstuk 8](#).

Het bedrijf voert een administratie waarin het uitgevoerde onderhoud van alle apparatuur voor het fixeren of bedwelmen wordt genoteerd. Deze administratie wordt tenminste één jaar bewaard en op verzoek aan de NVWA ter inzage gegeven. Een voorbeeld van een onderhoudsregister is opgenomen in [bijlage 5](#).

---

<sup>3</sup> Zie art. 8 en 9 van de EU/1099/2009.



## 5 Planning

Een goede planning is een cruciale randvoorwaarde voor de zorg voor het welzijn van pluimvee op de slachterij.

De planning is er op gericht om de aanvoer van pluimvee op het bedrijf te reguleren, en wel zó, dat:

- er naar gestreefd wordt de transporttijd (rijtijd) te beperken. Bij transporten langer dan 4 uur neemt het risico op lijden en sterfte van pluimvee toe.
- partijen pluimvee zodanig worden aangevoerd, dat het lossen uit de vrachtwagens zonder oponthoud kan plaatsvinden, tenzij het stallen van pluimvee in vrachtwagens een voorziene en beschreven processtap is;
- partijen pluimvee zonder onnodig oponthoud na lossen kunnen worden geslacht;
- de stallingsruimte niet overbezet raakt.

De werkwijze bij het plannen houdt rekening met alle kritische punten die zijn opgenomen in de procedure “welzijn bij aankomst”. Rekening wordt gehouden met factoren die van belang zijn voor het dierenwelzijn, zoals de te verwachten weersomstandigheden, de te verwachten reistijden en de gerapporteerde vitaliteit van het pluimvee.

Een van de zaken die beheerst wordt door een juiste planning is het voorkómen dat de dieren te lijden hebben van een langdurig gebrek aan drinkwater en voer. Tijdens transport én tijdens wachttijd op het slachthuis verblijft pluimvee in containers of kratten zonder water- of voerverzorging<sup>4</sup>, met uitzondering van enkele slachthuizen waar een voorziening voor het drinken van dieren aanwezig is. Het “vervoeren” van deze dieren is feitelijk pas beëindigd als ze worden gelost<sup>5</sup>. De transportverordening vereist dat dieren tijdens vervoer tenminste om de 12 uur water krijgen en elke 24 uur worden gevoerd, tenzij anders bepaald<sup>6</sup>. In het slachthuis is verordening 1099/2009 van toepassing, daarin staat dat dieren in containers met voorrang moeten worden geslacht of van drinkwater voorzien. Het moment waarop dieren in het slachthuis van drinkwater moeten worden voorzien wordt bepaald in samenhang met hun transport (transport eindigt als dieren op het terrein van de slachterij zijn aangekomen). Het doel in deze gids is dat indien de dieren langer dan 12 uur vanaf vertrek houderij in containers of kratten verblijven ze van drinkwater worden voorzien of z.s.m. geslacht worden. Het is belangrijk de transport- en slachtplanning zo te beheersen dat pluimvee uiterlijk binnen 12 uur na vertrek wordt geslacht<sup>7</sup>.

Voerverzorging in de wachttijd op het slachthuis zal in dat geval niet aan de orde zijn.

De vleeskuiken richtlijn 2007/43 beperkt de periode van voeronthouding aan vleeskuikens tot ze geslacht worden tot 12 uur. Vleeskuikens op de houderij moeten tot het vangen over drinkwater kunnen beschikken.

Bij slachtkippen moet bewaakt worden dat de periode van voeronthouding maximaal 24 uur bedraagt. Tot het vangen moeten de kippen kunnen drinken.

Voor de planning worden bijzonderheden (o.a. die op het VKI-formulier), die van invloed (kunnen) zijn op het dierenwelzijn, meegenomen. Bij de planning wordt rekening gehouden met te verwachten extreme weersomstandigheden en worden de betrokken medewerkers vooraf gewaarschuwd als zich extreme weersomstandigheden kunnen voordoen. Hierbij valt te denken aan:

- chauffeurs worden over te nemen maatregelen geïnformeerd;

<sup>4</sup> Met uitzondering van gebruik van vervoermiddelen mét water- en/of voerverzorging per krat

<sup>5</sup> Dit is voor pluimvee onvoldoende duidelijk beschreven in de transportverordening. Aan Brussel zal de vraag worden voorgelegd over artikel 2 w: of “alle dieren zijn uitgeladen” betekent “alle containers zijn afgeladen” of “alle dieren zijn uit hun containers gelost”.

<sup>6</sup> “tijdens transport moet voor pluimvee passend voer en water voorhanden zijn tenzij het transport korter duurt dan 12 uur, afgezien van de laad- en lostijden” (specifieke eis voor pluimvee in Verordening 1/2005, bijlage I, hfst. 5[2.1]).

<sup>7</sup> Of van drinkwater wordt voorzien als de slachthuizen hiervoor voorzieningen hebben.

## Welzijnsgids Pluimveeslachterijen

- indien nodig wordt het personeel bij de ontvangst vooraf geïnformeerd over te nemen maatregelen, zoals extra ventilatie.

Gedurende de slachtdag is contact mogelijk met chauffeurs die het pluimvee aanvoeren, zodat het bedrijf zo goed mogelijk op de hoogte is van eventuele vertragingen, zodat het daarop kan anticiperen. Zo nodig worden eventuele storingen van de slachtlijn gecommuniceerd met leveranciers, transporteurs en met de aanvoerafdeling, zodat deze actie kunnen ondernemen om te voorkomen dat een ophoping plaatsvindt van vrachtwagens met pluimvee of van geloste kratten en containers.

Bij de planning wordt rekening gehouden met gerapporteerde tekortkomingen, zodat herhaling wordt voorkomen.

## 6 Processchema en risicoanalyse voor het dierenwelzijn

Basis voor de beschrijving van alle processtappen en de acties die daar bij horen, is het processchema. Een standaardprocesschema voor een pluimveeslachterij is niet te geven; hiervoor verschillen de processen van bedrijf tot bedrijf te veel. Het bedrijf moet daarom een eigen processchema opstellen. Daarvoor kan worden uitgegaan van het schema dat is opgenomen in [bijlage 6](#). Hieruit selecteert het bedrijf zijn eigen processtappen en stelt zo zijn eigen processchema op. Een toelichting op de verschillende processtappen is in onderstaande paragrafen opgenomen.

Het schema in bijlage 6 bevat alle mogelijke bedwelmsmethoden. In de wetgeving worden twee vormen van bedwelming onderscheiden:

- “eenvoudige bedwelming”, die gevolgd moet worden door een dodingsmethode; en
- “bedwelming”, die leidt tot de dood van het dier zonder dat het dier bijkomt (ook als de daarop volgende verbloeding niet zou plaatsvinden).

Voor de “eenvoudige bedwelming” is ook het aansnijden en verbloeden een kritische processtap die in de analyse moet worden meegenomen. Voor het proces waarin “bedwelming” plaatsvindt is de bedwelming de laatste kritische processtap.

In onderstaande tabel zijn die diverse processtappen opgenomen met een korte omschrijving van de handelingen die hieronder vallen.

[Bijlage 8](#) geeft een uitgebreid overzicht van de standaardwerkwijze per processtap.

De tweede stap is een gevarenanalyse per processtap. Om het productieproces vanuit welzijnsoogpunt te kunnen beheersen, is primair van belang dat per processtap de gevaren voor het welzijn van de dieren bekend zijn.

Alle mogelijke processtappen zijn in de gevarenanalyse van [bijlage 7](#) verder geanalyseerd; hieruit blijkt welke aandachtspunten, controlepunten en normeringen in de standaardwerkweisen aan de orde moeten komen.

1	Pluimvee ontvangen	Medewerker “ontvangen” ontvangt de dieren. Controle en terugkoppeling conditie dieren na transport. Neemt indien nodig maatregelen om het welzijn te verbeteren. Volgt procedure “welzijn bij aankomst”.
2	Pluimvee in vrachtwagens stallen	Indien vrachtwagens niet direct worden gelost, worden deze voor de rustperiode op aangewezen beheerde plaatsen neergezet. De verantwoordelijke medewerker of de chauffeur controleert de dieren regelmatig en neemt indien nodig maatregelen.
3	Vrachtwagens lossen	De kratten of containers worden uit de vrachtwagens geladen en in de ontvangstruimte of op de losband gezet.
4	Pluimvee in kratten/containers laten rusten/op losband laten verblijven	De volle kratten/containers staan na controle van de dieren in de ontvangstruimte of op de losband. Na de rustperiode worden de dieren uit de ontvangstruimte naar de losband verplaatst.
5	Onbedwelmd pluimvee lossen uit kratten of containers en verplaatsen	De onbedwelmden dieren worden rustig gelost uit de kratten of containers om opwinding en letsel te voorkomen. Na het lossen worden de dieren geïnspecteerd en mogelijk gewonde dieren met voorrang geslacht. De dieren worden via transportbanden naar de bedwelmsapparatuur verplaatst.
6	Onbedwelmd pluimvee aanhangen	Medewerkers met de functie “aanhangen levende dieren” hangen de dieren rustig aan de betreffende haken. Afwijkingen worden genoteerd.
7	Aangehangen pluimvee in waterbad bedwelmen	Dieren worden door het waterbad gehaald en via elektrische stroom bedwelmd. De adequaatheid van de bedwelming wordt continue gemonitord en bij afwijkingen wordt de PWO

## Welzijnsgids Pluimveeslachterijen

		gewaarschuwd en neemt de betreffende medewerker passende maatregelen.
8	Pluimvee 'droog' elektrisch bedwelmen	Het aangehangen pluimvee wordt via elektroden op de kop elektrisch bedwelmd. De dieren worden op een goede manier gefixeerd en de juistheid van de bedwelmingsmethode wordt continue gemonitord.
9	Pluimvee gasbedwelmen in kratten of containers	De containers of kratten worden in een kamer geplaatst, waarna hier via gasbedwelmingsmethode de dieren verdoofd worden. De adequaatheid van de bedwelmingsmethode wordt continue gemonitord en bij afwijkingen wordt de PWO gewaarschuwd en passende maatregelen genomen.
10	Bedwelmd pluimvee lossen uit kratten of containers	De bedwelmdes dieren worden uit de kratten of containers gehaald om te worden aangehangen. Gecontroleerd wordt of dieren voldoende bedwelmd zijn en anders worden passende maatregelen genomen.
11	Uit kratten of containers gelost pluimvee gasbedwelmen	De dieren worden via een loopband naar de verdoover gebracht. Hier worden zij via gasbedwelmingsmethode verdoofd. De adequaatheid van de bedwelmingsmethode wordt continue gemonitord en bij afwijkingen wordt de PWO gewaarschuwd en passende maatregelen genomen.
12	Bedwelmd pluimvee aanhangen	De medewerker "aanhangen bedwelmd pluimvee" zorgt dat de dieren zo snel mogelijk worden aangehangen. Gecontroleerd wordt of dieren voldoende bedwelmd zijn en anders worden passende maatregelen genomen.
13	Eenvoudig bedwelmd pluimvee aansnijden en verbloeden	Bij de dieren worden ofwel automatisch ofwel handmatig de twee halsslagaders of de toevoerende bloedvaten doorgesneden. Bij automatisch aansnijden is een medewerker verantwoordelijk voor de controle en het desnoods handmatig doorsnijden van de aderen. Bij handmatig aansnijden controleert de laatste aansnijder alle dieren op juistheid van de snede.
14	Bedwelmd pluimvee aansnijden en verbloeden	Irreversibel bedwelmd pluimvee kan niet meer bijkomen en daardoor gelden de welzijnseisen voor aansnijden (als bedoeld in punt 13) niet voor deze dieren. Controle is verplicht bij automatisch aansnijden, uit kwaliteitsoverwegingen en voor de enkele uitzondering dat een dier toch tekenen van bewustzijn vertoont.

## 7 Standaardwerkwijzen

Op basis van de gevarenanalyse wordt voor elke processtap een standaardwerkwijze opgesteld waarmee het productieproces beheerst kan worden. Algemeen geldt dat voor de kwaliteitsbeheersing alle medewerkers op de hoogte moeten zijn van hun taken en verantwoordelijkheden. Om dit te bereiken zijn alle medewerkers adequaat opgeleid en goed geïnstrueerd. Nadere eisen over opleidingen en de administratie hiervan zijn opgenomen in [hoofdstuk 8](#).

De verantwoordelijkheden, bevoegdheden en werkwijzen van alle medewerkers worden schriftelijk vastgelegd. De werkwijzen worden op verzoek ter beschikking van de NVWA gesteld. De functionaris voor het dierenwelzijn is verantwoordelijk voor de borging van het systeem door regelmatig te controleren of de medewerkers de voorgeschreven werkwijzen volgen.

In [bijlage 8](#) zijn per processtap in het bedrijf de standaardwerkwijzen t.a.v. de dierenwelzijnsaspecten opgenomen. De noodzakelijke beheersmaatregelen vormen de basis voor de verantwoordelijkheden, bevoegdheden en werkwijzen van de medewerkers die bij deze processtap betrokken zijn.

Niet alle beschreven processtappen komen in alle slachterijen voor. Dit komt doordat vier manieren van bedwelmen naast elkaar worden beschreven. De processtappen die samenhangen met de bedwelmingsmethode zijn processtappen 5 t/m 14.

Bij de verschillende bedwelmingsmethoden zijn de volgende processtappen van toepassing:

- gasbedwelling van pluimvee in kratten en containers: processtappen 9, 10, 11 en 14; gasbedwelling na het lossen van pluimvee uit kratten of containers: processtappen 7 en 8;
- waterbadbedwelling: processtappen 7, 10 en 11; voor de eenvoudige bedwelling komt daar processtap 13 bij;
- elektrische bedwelling (niet waterbad): processtappen 7, 10 en 12; voor de eenvoudige bedwelling komt daar processtap 13 bij.

### 7.1 Noodprocedures

Het slachthuis stelt noodprocedures op voor het geval de slachtlijn stagneert. Hierbij moet voorkomen worden dat dieren onnodig lijden. Beschreven moet zijn hoe korte stagnaties en langduriger stagnaties worden opgelost.

In deze noodprocedures wordt opgenomen hoe de back-upapparatuur wordt gebruikt en hoe voorzien wordt in het elders slachten van het pluimvee als storingen langdurig zijn.

Een voorbeeld van een noodprocedure is opgenomen in [bijlage 9](#).

## 8 Vakbekwaamheidseisen

Alle medewerkers die werken met levend pluimvee moeten beschikken over een getuigschrift van vakbekwaamheid voor de werkzaamheden die zij uitoefenen. Deze certificaten worden uitgegeven door de SVO of gelijkwaardige instanties. De controle hierop wordt uitgevoerd door de NVWA.

Het verplichte certificaat geldt expliciet voor medewerkers die bij de volgende activiteiten betrokken zijn:

- het behandelen en verzorgen van dieren voorafgaand aan het fixeren;
- het fixeren van dieren met het oog op het bedwelmen of doden;
- het bedwelmen van dieren;
- het beoordelen van de effectiviteit van de bedwelming;
- het aanhaken van levende dieren;
- het verbloeden van levende dieren;
- het slachten zonder de voorgeschreven bedwelming, zoals toegestaan voor het slachten overeenkomstig religieuze riten.

De certificaten geven aan voor welke categorieën dieren, welke apparatuur en welke activiteiten zij geldig zijn. Ook de functionaris voor het dierenwelzijn (PWO) is in het bezit van een getuigschrift van vakbekwaamheid. Dit getuigschrift bestrijkt alle activiteiten in de slachthuizen waarvoor hij verantwoordelijk is.

In [bijlage 13](#) staat een overzicht van welk certificaat bij welke functie noodzakelijk is.

Ook certificaten uitgegeven door andere EU-landen en goedgekeurd door de bevoegde autoriteit worden in Nederland erkend.

Daarnaast is het voor de duur van maximaal 3 maanden mogelijk dat de werkzaamheden worden uitgevoerd door een nieuwe medewerker of personeelslid dat andere taken verricht dan waarvoor hij is opgeleid, met een voorlopig getuigschrift. Zijn werkzaamheden worden dan verricht in de aanwezigheid van en onder rechtstreekse supervisie van een andere medewerker, die wel over een getuigschrift beschikt. Het inschrijfbewijs van de nieuwe medewerker bij de instantie die is goedgekeurd door de bevoegde autoriteit—geldt als voorlopig getuigschrift.

Medewerkers die zijn belast met het onderhoud en de controle van de apparatuur voor het fixeren of bedwelmen van dieren, zijn daarvoor specifiek opgeleid<sup>8</sup>.

### 8.1 Opleidingsplan

Per medewerker en per functie worden de benodigde en gevolgde opleidingen opgenomen in een opleidingsplan. Hierbij wordt ook bijgehouden welke opleidingen nog nodig zijn, bijv. omdat een medewerker een voorlopig getuigschrift heeft. Bij de planning van opleidingen wordt er rekening mee gehouden dat een voorlopig getuigschrift slechts drie maanden geldig is. Een voorbeeld van een opleidingsplan is opgenomen als [bijlage 14](#). Dit opleidingsplan kan worden gecombineerd met het opleidingsplan dat op grond van de hygiënewetgeving wordt bijgehouden.

---

<sup>8</sup> Zie art. 9 lid 1 van EU/1099/2009.

## 9 Documentatie

Het bedrijf houdt de volgende gegevens bij:

- de resultaten van controles op de inrichtingseisen, uitgevoerd met de controlelijst opgenomen in [bijlage 4](#);
- de uitgevoerde onderhoudswerkzaamheden aan de fixatie- en bedwelmingsapparatuur (het onderhoudsregister, genoemd in paragraaf 4.2), zie [bijlage 5](#);
- alle parameters van de bedwelmingsapparatuur die conform de wetgeving moeten worden geregistreerd (zie [bijlage 11](#));
- alle maatregelen die ter verbetering van het dierenwelzijn zijn genomen; een voorbeeld hiervan is een centraal PWO-register (zie [hoofdstuk 3](#)), opgenomen in [bijlage 3](#);
- De schriftelijke resultaten van de monitoringsprocedure per slachtlijn van het bedwelmen of doden

Deze gegevens zijn schriftelijk of digitaal beschikbaar. De gegevens worden gedurende ten minste één jaar bewaard en op verzoek ter beschikking van de NVWA gesteld.

## 10 Bijlagen

Bijlage 1	Wetgeving, andere informatiebronnen en relevante organisaties.....	II
Bijlage 2	Beschrijving verantwoordelijkheden, bevoegdheden en werkwijzen <i>poultry welfare officer</i> (PWO) .....	III
Bijlage 3	PWO-register .....	IV
Bijlage 4	Initiële controlelijst bouw en inrichting .....	V
Bijlage 5	Onderhoudsregister .....	XI
Bijlage 6	Processchema pluimveeslachterij .....	XII
Bijlage 7	Gevarenanalyse welzijn pluimvee op de slachterij.....	XIII
Bijlage 8	Standaardwerkwijzen.....	XIX
Bijlage 9	Voorbeeld noodprocedure .....	XXIV
Bijlage 10	Standaardwerkwijze doden van dieren .....	XXV
Bijlage 11	Overzicht bedwelmingsmethoden voor pluimvee met cruciale parameters en enkele specifieke voorschriften .....	XXVI
Bijlage 12	Voorbeeld monitoring effectiviteit bedwelming .....	XXX
Bijlage 13	Overzicht benodigde vakbekwaamheidscertificaten voor medewerkers in de pluimveeslachterij .....	XXXII
Bijlage 14	Voorbeeld opleidingsplan personeel .....	XXXIII



## **Bijlage 1 Wetgeving, andere informatiebronnen en relevante organisaties**

### **Wetgeving**

De welzijnseisen die met deze code wordt gedekt komen uit de volgende wettelijke regelingen:

Verordening (EG) Nr. 1099/2009 van de Raad van 24 september 2009 inzake de bescherming van dieren bij het doden

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:303:0001:0030:NL:PDF>

Verordening (EG) Nr. 853/2004 van het Europees Parlement en de Raad van 29 april 2004 houdende vaststelling van specifieke hygiënevoorschriften voor levensmiddelen van dierlijke oorsprong

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2004R0853:20100101:NL:PDF>

Verordening (EG) Nr. 1/2005 van de Raad van 22 december 2004 inzake de bescherming van dieren tijdens het vervoer en daarmee samenhangende activiteiten

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:003:0001:0044:NL:PDF>

Wet dieren

<http://wetten.overheid.nl/BWBR0030250/>

Besluit houders van dieren

[http://wetten.overheid.nl/BWBR0035217/geldigheidsdatum\\_28-08-2014](http://wetten.overheid.nl/BWBR0035217/geldigheidsdatum_28-08-2014)

Regeling houders van dieren

[http://wetten.overheid.nl/BWBR0035248/geldigheidsdatum\\_28-08-2014](http://wetten.overheid.nl/BWBR0035248/geldigheidsdatum_28-08-2014)

### **Andere informatiebronnen**

Food and Agriculture Organization (FAO)

[www.fao.com](http://www.fao.com)

European Food and Safety Authority

[www.efsa.europa.eu](http://www.efsa.europa.eu)

Department for Environment, Food and Rural Affairs (DEFRA)

[www.defra.gov.uk](http://www.defra.gov.uk)

Toezicht op welzijn bij aanvoer, onderbrengen, bedwelmen en doden van pluimvee en konijnen op erkende slachthuizen (NVWA-instructie WLZVL- 030).

[www.vwa.nl](http://www.vwa.nl)

### **Relevante organisaties**

Vereniging van de Nederlandse Pluimveeverwerkende Industrie (NEPLUVI): [www.nepluvi.nl](http://www.nepluvi.nl)

Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA): [www.nvwa.nl](http://www.nvwa.nl)

SVO Opleiding voor de vleessector (SVO): [www.svo.nl](http://www.svo.nl)

## **Bijlage 2 Beschrijving verantwoordelijkheden, bevoegdheden en werkwijzen *poultry welfare officer* (PWO)**

### **Verantwoordelijkheden**

De verantwoordelijkheden van de PWO worden beschreven in de standaardwerkwijzen van het slachthuis en op een effectieve wijze onder de aandacht van het betreffende personeel gebracht. De PWO is er verantwoordelijk voor dat personeel in de pluimveeslachterij werkt volgens de voorgeschreven werkwijzen, voor zover deze werkwijzen zijn gericht op het bewaken van het dierenwelzijn, vanaf het moment dat de dieren op de slachterij worden aangevoerd (procedure “welzijn bij aankomst”) tot het moment dat de dieren geslacht zijn.

De PWO is verantwoordelijk voor alle activiteiten ter beheersing van het dierenwelzijn en voor het nemen van maatregelen bij afwijkingen.

De PWO is verantwoordelijk voor de vastlegging van zijn bevindingen en corrigerende acties en voor de rapportage daarvan aan de directie/locatiemanager.

De PWO is verantwoordelijk voor het toepassen van maatregelen om herhaling te voorkomen.

### **Bevoegdheden**

De PWO is bevoegd personeel dat omgaat met levend pluimvee bindende aanwijzingen te geven. Deze aanwijzingen kunnen onder meer de werkwijzen van het personeel en de instellingen van apparatuur betreffen. De PWO heeft de bevoegdheid het slachtproces te vertragen of tijdelijk stop te zetten.

### **Werkwijzen**

De PWO voert systematisch op elke zending pluimvee een controle van de welzijnsomstandigheden van de dieren bij aankomst uit. Hij kan personen aanwijzen die deze controle in plaats van hem verrichten en die rechtstreeks aan hem rapporteren.

De PWO controleert of personeel dat omgaat met levend pluimvee, werkt volgens de voorgeschreven werkwijzen. Als hij afwijkingen constateert of als hij daarover door medewerkers is gealarmeerd, neemt hij corrigerende maatregelen.

Als waarnemingen aan het aangevoerde pluimvee (zoals niet-nuchter zijn, stress of uitputting, verwondingen of het aantal DOA's) daartoe aanleiding geven, zorgt de PWO dat actie wordt ondernomen in de richting van de leverancier van het levende pluimvee.

De PWO rapporteert over zijn bevindingen aan de directie/locatiemanager. Hij registreert de genomen corrigerende maatregelen. Dit register wordt minimaal één jaar bewaard en wordt op verzoek ter inzage gegeven aan de NVWA.

**Bijlage 3 PWO-register**

**Register corrigerende maatregelen (“genomen maatregelen ter verbetering van het dierenwelzijn”)**

*Dit “PWO-register” is een voorbeeldweergave van de verplichte registratie van de genomen corrigerende maatregelen; de vorm waarin deze registratie plaatsvindt, is niet voorgeschreven.*

Naam bedrijf: .....

Naam Poultry Welfare Officer: .....

Datum	Bevinding	Corrigerende maatregel

## Bijlage 4 Initiële controlelijst bouw en inrichting

Deze inrichtingseisen zijn:

- of van onmiddellijke toepassing (omdat de voorschriften ook opgenomen waren in de oude wetgeving);
- of van toepassing vanaf 9 december 2019 of bij ingebruikneming van elke nieuwe indeling, bouw of apparatuur na 1 januari 2013.

Alleen de niet-gearceerde velden zijn van toepassing.

Naast onderstaande inrichtingseisen blijven de eerder genoemde inrichtingseisen (hfst. 4) van kracht.

**Controle uitgevoerd door:**

**Datum:**

Voorzieningen	Aanwezig en functioneel ja/nee	Corrigerende maatregel of planning aanpassing	
		reeds bestaand voorschrift, dus tekortkoming moet onmiddellijk verholpen worden	nieuw voorschrift, dus aanpassing moet bij andere aanpassing van de voorziening, maar uiterlijk 8 december 2019 gerealiseerd zijn
<b>Algemeen</b>			
Slachthuizen voor pluimvee hebben een lokaal of overdekte ruimte voor de ontvangst van de dieren en voor hun inspectie voor het slachten			
Ventilatiesystemen zijn zodanig ontworpen, geïnstalleerd en onderhouden dat het welzijn van de dieren continu is gewaarborgd; hierbij wordt rekening gehouden met het verwachte scala aan weersomstandigheden.			
Indien gebruikgemaakt moet worden van mechanische ventilatiemiddelen, dienen een waarschuwingssysteem en noodvoorzieningen beschikbaar te zijn met het oog op een storing in of uitval van die mechanische ventilatie.			
Onderbrengvoorzieningen zijn zodanig ontworpen en geïnstalleerd dat het risico van letsel voor dieren zo klein mogelijk is, waarbij:			
- vervuiling van het pluimvee zoveel mogelijk wordt voorkomen;			
- verwonding van het pluimvee zoveel mogelijk wordt voorkomen;			

Voorzieningen	Aanwezig en functioneel ja/nee	Corrigerende maatregel of planning aanpassing	
		reeds bestaand voorschrift, dus tekortkoming moet onmiddellijk verholpen worden	nieuw voorschrift, dus aanpassing moet bij andere aanpassing van de voorziening, maar uiterlijk 8 december 2019 gerealiseerd zijn
- te hoge en te lage temperaturen, temperatuurschommelingen en tocht zoveel mogelijk worden voorkomen;			
- lawaai en plotselinge veranderingen in de verlichting zoveel mogelijk worden voorkomen;			
- andere dieren het pluimvee niet kunnen benaderen.			
<b>Voorzieningen voor het lossen</b>			
Voorzieningen voor het lossen, met inbegrip van de vloeren, zijn zo ontworpen, gebouwd, onderhouden en gebruikt dat tijdens de verplaatsing van de dieren letsel en lijden worden voorkomen en opwinding en stress tot een minimum worden beperkt.			
Voorzieningen voor het lossen, met inbegrip van de vloeren, zijn zo ontworpen, gebouwd, onderhouden en gebruikt dat de veiligheid van de dieren wordt gewaarborgd.			
Tijdens het lossen is passende verlichting aanwezig.			
<b>Onderbrengvoorzieningen</b>			
Als wagens met pluimvee worden gestald, is daarvoor een aangewezen plaats aanwezig.			
Als kratten of containers met pluimvee na lossen voor een rustperiode worden gestald, is daarvoor voldoende ruimte aanwezig.			
Ventilatiesystemen zijn voldoende om het welzijn van pluimvee te waarborgen, ook bij warm weer.			
Ventilatiesystemen zijn goed onderhouden.			

Voorzieningen	Aanwezig en functioneel ja/nee	Corrigerende maatregel of planning aanpassing	
		<b>reeds bestaand voorschrift,</b> dus tekortkoming moet onmiddellijk verholpen worden	nieuw voorschrift, <b>dus aanpassing moet bij andere aanpassing van de voorziening, maar uiterlijk 8 december 2019 gerealiseerd zijn</b>
Een waarschuwingssysteem en noodvoorzieningen bij uitval van mechanische ventilatie zijn aanwezig en functioneel.			
Onderbrengvoorzieningen zijn zodanig ontworpen en geïnstalleerd dat het risico van letsel voor de dieren zo klein mogelijk is en er zo weinig mogelijk plotse geluiden zijn.			
Onderbrengvoorzieningen zijn zodanig ontworpen en geïnstalleerd dat de buitenste dieren in de kratten gemakkelijk geïnspecteerd kunnen worden. Er wordt voorzien in passende vaste of mobiele verlichting zodat de dieren te allen tijde kunnen worden geïnspecteerd. Hierbij wordt er vanuit gegaan dat de dieren voor transport op gezondheid zijn gecontroleerd.			
Onderbrengvoorzieningen zijn voorzien van vaste of mobiele verlichting.			
Onderbrengvoorzieningen kunnen goed worden gereinigd en gedesinfecteerd.			
Afvalwater van onderbrengvoorzieningen wordt hygiënisch afgevoerd.			
<b>Uitrusting voor elektrische bedwelming (uitgezonderd waterbadbedwelming-apparatuur)</b>			
Elektrische parameters (spanning en stroomsterkte) per dier zijn voor het personeel zichtbaar.			
Spanning en stroomsterkte worden per dier geregistreerd.			
Geregistreerde elektrische parameters per dier worden één jaar bewaard.			

Voorzieningen	Aanwezig en functioneel ja/nee	Corrigerende maatregel of planning aanpassing	
		reeds bestaand voorschrift, dus tekortkoming moet onmiddellijk verholpen worden	nieuw voorschrift, dus aanpassing moet bij andere aanpassing van de voorziening, maar uiterlijk 8 december 2019 gerealiseerd zijn
Een systeem is aanwezig waarmee de impedantie van de belasting wordt gemeten en dat de apparatuur blokkeert wanneer de minimaal vereiste stroomsterkte niet kan worden bereikt (alleen bij individuele verdoving).			
Een systeem is aanwezig waarmee op zichtbare of hoorbare wijze wordt aangegeven hoelang het apparaat contact maakt met het dier.			
Er is een zichtbaar en hoorbaar alarm aanwezig dat in werking treedt als de beoogde duur van de bedwelming niet wordt bereikt.			
Automatische bedwelmingsapparatuur levert een constante stroom.			
<b>Uitrusting voor waterbadbedwelming</b>			
Er is een systeem om te zorgen dat de haken waaraan pluimvee wordt aangehaakt, nat zijn. Dit systeem functioneert naar behoren.			
Pluimvee aan de aanhaaklijn wordt nergens belemmerd.			
Pluimvee aan de aanhaaklijn wordt nergens aan extra stress (b.v. door licht of geluiden) blootgesteld.			
Pluimvee hangt niet langer dan één minuut bij bewustzijn aangehangen. <i>(N.B.: voor eenden, ganzen en kalkoenen geldt een periode van twee minuten)</i>			
Bij storingen kunnen de dieren over de volle lengte van de aanhaaklijn (tot aan de toegang tot de broeibak) gemakkelijk van de slachtlijn verwijderd worden.			
De omvang en de vorm van de metalen haken zijn afgestemd op de poten van het te slachten pluimvee zodat een elektrisch contact gewaarborgd is zonder dat de dieren daardoor pijn lijden.			

Voorzieningen	Aanwezig en functioneel ja/nee	Corrigerende maatregel of planning aanpassing	
		<b>reeds bestaand voorschrift,</b> dus tekortkoming moet onmiddellijk verholpen worden	nieuw voorschrift, <b>dus aanpassing moet bij andere aanpassing van de voorziening, maar uiterlijk 8 december 2019 gerealiseerd zijn</b>
Gebruik van de haken leidt niet tot onnodige letsels of kneuzingen van het pluimvee.			
Haken vertonen geen beschadigingen die het welzijn van het pluimvee benadelen.			
Er is een elektrisch geïsoleerde toegangsvlonder aanwezig.			
Bij de toegang van het pluimvee tot de verdoover loopt geen water over. N.B.: In praktijk betekent dit dat er een systeem moet zijn om "pre stun shocks" te voorkomen.			
Het waterniveau in het waterbad kan eenvoudig worden aangepast.			
De elektroden zijn aangebracht over de volle lengte van het waterbad.			
De haken staan bij het passeren van het water in constant contact met de geaarde geleider.			
Er is een borstgeleiderail aangebracht vanaf het aanhaakpunt tot aan de waterbadbedwelmmer.			
Bij bandstoringen zijn dieren in het waterbad goed bereikbaar om ze te laten verbloeden.			
Cruciale elektrische parameters (spanning, stroomsterkte en frequentie) zijn voor het personeel zichtbaar.			
Cruciale elektrische parameters (spanning, stroomsterkte en frequentie) worden geregistreerd.			
Geregistreerde cruciale elektrische parameters (spanning, stroomsterkte en frequentie) worden één jaar bewaard.			
<b><i>Uitrusting voor bedwelmning van pluimvee met gas</i></b>			
Gasbedwelmingsinstallaties en transportbanden zijn zodanig ontworpen en gebouwd dat de gasbedwelmning optimaal kan worden toegepast.			



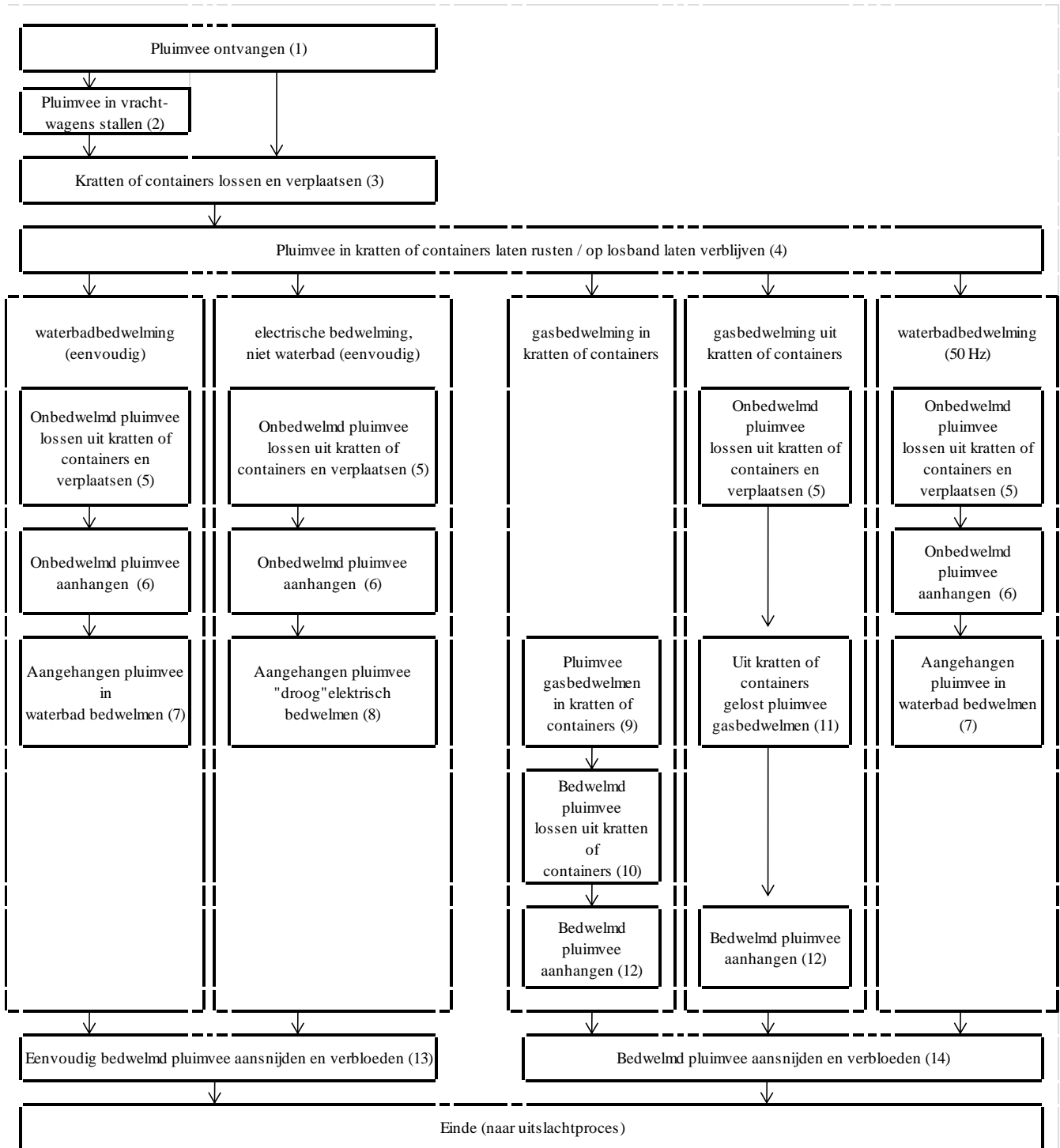
Voorzieningen	Aanwezig en functioneel ja/nee	Corrigerende maatregel of planning aanpassing	
		reeds bestaand voorschrift, dus tekortkoming moet onmiddellijk verholpen worden	nieuw voorschrift, dus aanpassing moet bij andere aanpassing van de voorziening, maar uiterlijk 8 december 2019 gerealiseerd zijn
Gasbedwelmingsinstallaties en transportbanden zijn zodanig ontworpen en gebouwd dat letsel of kneuzingen bij de dieren worden voorkomen ( <i>zolang dieren bij bewustzijn zijn</i> ).			
De bedwelmingsruimte is voorzien van apparaten waarmee de concentratie CO2 kan worden gemeten op de plaats van maximale expositie aan het gas			
De installatie is voorzien van faciliteiten om de gasconcentratie en de blootstellingsduur voortdurend te meten, weer te geven en te registreren.			
De installatie geeft een duidelijk zichtbaar en hoorbaar waarschuwingssignaal wanneer de gasconcentratie onder het vereiste niveau daalt.			
Het display met de weergave van de gasconcentratie en de blootstellingsduur is goed zichtbaar voor het personeel.			
De gegevens over de gasconcentratie en de blootstellingsduur worden één jaar bewaard.			
De gasbedwelmingsinstallatie is zodanig ontworpen dat de dieren zelfs bij de maximaal toegestane verwerkingscapaciteit nog kunnen gaan liggen zonder dat zij over elkaar heen komen te liggen.			

## Bijlage 5 Onderhoudsregister

*Dit onderhoudsregister is een voorbeeldweergave van het onderhoudsregister dat verplicht is op basis van artikel 9, lid 1 van Verordening 1099/2009; de vorm waarin deze registratie plaatsvindt, is niet voorgeschreven.*

Datum	Naam uitvoerder	Verrichte werkzaamheden	Bevindingen en reparaties

## Bijlage 6 Processchema pluimveeslachterij



## Bijlage 7 Gevarenanalyse welzijn pluimvee op de slachterij

In deze bijlage treft u voorbeelden aan hoe u de gevarenanalyse van de verschillende processtappen vorm zou kunnen geven. In de analyse geldt dat bij iedere overschrijding er maatregelen genomen dienen te worden om herhaling te voorkomen.

Gevaar	Beheersmaatregel	Wijze van controle	Frequentie	Richtwaarde/actiegrens	Registratie	maatregel bij afwijking
<b>Algemeen</b>						
Bij storingen wordt het welzijn van het pluimvee benadeeld.	Storingsprocedure	Visueel	Iedere storing	Zie storingsprocedure	Registratie afwijkingen in bedrijfssysteem	Pluimvee zo snel mogelijk slachten of afvoeren naar back-up slachter
<b>Processtap 1: Pluimvee ontvangen</b>						
Indien kritische punten uit de procedure "welzijn bij aankomst" (zie o.a. onderstaand) niet bevredigend zijn, dient dit aan de NVWA gemeld te worden en moeten maatregelen worden genomen om de situatie te verbeteren en herhaling te voorkomen.						
Welzijnsomstandigheden van het aangevoerde pluimvee zijn onvoldoende (gewond/hitte stress/koude stress/etc.).	Werken volgens instructies	Visueel	Iedere vrachtwagen	Welzijn is bevredigend	Registratie afwijkingen in bedrijfssysteem	Direct verhelpen
Transporttijd te lang. Voor pluimvee geldt, de transporttijd is de periode van het moment van vertrek, tot aankomst op de eindbestemming.	Planning	Administratief (afleverbonnen)	Iedere vrachtwagen	Periode tussen het tijdstip van vertrek en aankomst op de eindbestemming bedraagt maximaal 12 uur (wettelijke norm)	Registratie afwijkingen in bedrijfssysteem	Pluimvee zo snel mogelijk slachten Melden aan leverancier Bij herhaalde tekortkomingen passende maatregelen richting leverancier (kortingen, beëindiging contract)
Aanvoer voor transport ongeschikte dieren	Leveringsvoorwaarden	Bepalen % DOA's bij aanhangen  <b>NB: afwijkende percentages DOA's kunnen ook wijzen op andere tekortkomingen bij de aanvoer; de oorzaken worden nader onderzocht</b>	Ieder koppel	Richtwaarden: - % DOA's vleeskuikens < 0,25% - % DOA's kippen < 0,5% Actiegrenzen: - % DOA's vleeskuikens < 1% - % DOA's kippen < 2%	Registratie afwijkingen in bedrijfssysteem	Pluimvee zo snel mogelijk slachten Oorzaak nagaan Melden aan leverancier

Gevaar	Beheersmaatregel	Wijze van controle	Frequentie	Richtwaarde/actiegrens	Registratie	maatregel bij afwijking										
Aanvoer gewond pluimvee (vangletsel)	Werken volgens - werkinstructie pluimveehouder - werkinstructie vangploeg	Visueel aan de slachtlijn conform beoordelings-systeem vleeskuikens (100 dieren per vrachtwagen; 50 op 1/3 van het koppel; 50 op 2/3 van het koppel) Dit geldt voor alle pluimvee	Minimaal per koppel	Normering vangletsel vleeskuikens cf. beoordelingssysteem vleeskuikens IKB. Normering binnen IKB evalueren om na te gaan of parameters geschikt zijn als dierenwelzijnsparements.	Standaardregistratie in systeem registratie karkasafwijkingen	Pluimvee zo snel mogelijk slachten Melden aan leverancier										
Beladingsgraad te hoog	Planning Werken volgens - werkinstructie pluimveehouder - werkinstructie vangploeg - laadinstructie planning	Administratief bij ontvangst aan de hand van nettogewicht en beladingscapaciteit vrachtwagen	Iedere vrachtwagen	Bedrijfslijst normen aantal stuks pluimvee per type container/lade/kraat per gewichtscategorie, afgeleid van normering max. beladingsdichtheid: <table border="1"> <thead> <tr> <th>Gewicht pluimvee (kg/stuk)</th> <th>Oppervlakte (cm<sup>2</sup> per kg)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>&lt; 1,6</td> <td>180-200</td> </tr> <tr> <td>1,6 tot &lt; 3</td> <td>160</td> </tr> <tr> <td>3 tot &lt; 5</td> <td>115</td> </tr> <tr> <td>&gt; 5</td> <td>105</td> </tr> </tbody> </table> <p>N.B.: Bij extreem weer gelden aangepaste normen.</p>	Gewicht pluimvee (kg/stuk)	Oppervlakte (cm <sup>2</sup> per kg)	< 1,6	180-200	1,6 tot < 3	160	3 tot < 5	115	> 5	105	Registratie in beoordelingsformulier	Pluimvee zo snel mogelijk slachten Melden aan leverancier. Corrigeren voor andere vrachtwagens van het koppel indien men nog op tijd is.
Gewicht pluimvee (kg/stuk)	Oppervlakte (cm <sup>2</sup> per kg)															
< 1,6	180-200															
1,6 tot < 3	160															
3 tot < 5	115															
> 5	105															
Pluimvee niet beschermd tegen ongunstige weers-omstandigheden	Werken volgens werkinstructie chauffeur (afdekken)	Visueel bij ontvangst	Iedere vrachtwagen (als daar aanleiding voor is)	Adequate beschermingsmaatregelen zijn getroffen: - beladingsgraad is aangepast aan warm weer - bij warm weer blijven vrachtwagens in beweging of worden zij geventileerd - bij neerslag wordt pluimvee afgeschermd	Registratie afwijkingen in bedrijfssysteem	Indien mogelijk en zinvol beschermingsmaatregelen doorvoeren (ruimte scheppen, ventileren, afdekken) Pluimvee zo snel mogelijk slachten Melding aan leverancier										
<b>Processtap 2: Pluimvee in vrachtwagens stallen</b>																
Pluimvee niet beschermd tegen ongunstige weers-omstandigheden	Werken volgens werkinstructie chauffeur/wagens stallen (afdekken/verwarmen c.q. verkoeling geven)	Visueel (dier)	Iedere vrachtwagen (als daar aanleiding voor is)	Adequate beschermingsmaatregelen zijn getroffen: - beladingsgraad is aangepast aan warm weer - bij warm weer blijven vrachtwagens in beweging of worden zij geventileerd - bij neerslag wordt pluimvee afgeschermd	Registratie afwijkingen in bedrijfssysteem	Indien mogelijk en zinvol beschermingsmaatregelen doorvoeren (ruimte scheppen, ventileren, afdekken)  Pluimvee zo snel mogelijk slachten Melding aan leverancier										
<b>Processtap 3: Kratten of containers lossen van de vrachtwagen</b>																
Pluimvee raakt gewond door vallen of stoten van kratten/containers	Werken volgens werkinstructie kratten/containers lossen (behoedzaam werken)	Visueel (dier)	Iedere vrachtwagen	Schokken en heftige stoten komen niet voor.	Registratie afwijkingen in PWO-register	- personeel nader instrueren										

Gevaar	Beheersmaatregel	Wijze van controle	Frequentie	Richtwaarde/actiegrens	Registratie	maatregel bij afwijking
Pluimvee raakt gestresst door onrustige behandeling	Werken volgens werkinstructie kratten/containers lossen (rustig werken)	Visueel (dier)	Iedere vrachtwagen	Schokken en heftige stoten komen niet voor.	Registratie afwijkingen in PWO-register	- personeel nader instrueren
<b>Processtap 4: Pluimvee in kratten of containers laten rusten / op losband laten verblijven</b>						
Pluimvee raakt gestresst of gewond door vallen of stoten van kratten/containers	Werken volgens werkinstructie kratten/containers stallen (rustig werken, kratten/containers stabiel neerzetten)	Visueel (dier)	2 x per dag	Kratten en containers zijn op de juiste plaatsen gestald en staan stabiel. Kratten en containers blijven gedurende de rustperiode onaangeroerd.	Registratie afwijkingen in PWO-register	- personeel nader instrueren
Pluimvee raakt gestresst door lawaai	Werken volgens werkinstructie kratten/containers stallen (rustig werken, lawaai vermijden)	Visueel (dier)	2 x per dag	Kratten en containers zijn op de juiste plaatsen gestald en staan stabiel. Kratten en containers blijven gedurende de rustperiode onaangeroerd. Geen plotseling lawaai in de stallingsruimte.	Registratie afwijkingen in PWO-register	- personeel nader instrueren
Pluimvee heeft te lijden van ongunstig klimaat (tocht, te hoge of lage temperaturen)	Voorschriften onderbrengvoorzieningen Klimaatbeheersing	Visueel (dier)	2 x per dag	Pluimvee vertoont geen signalen van leed als gevolg van hitte, koude of tocht.	Registratie afwijkingen in PWO-register	- inrichting onderbrengvoorzieningen aanpassen - klimaat aanpassen
Pluimvee rust onvoldoende lang	Werken volgens planning.	Administratief	Ieder koppel	Pluimvee is bij begin volgende processtap voldoende rustig (geen gefladder, geen gekakel*).  * geen gekakel: bedoeld wordt gekakel als uiting van onrust; bij kippen is gekakel bij het leggen van een ei onvermijdelijk	Registratie afwijkingen in PWO-register	- melden aan PWO - planning aanpassen - personeel nader instrueren
Pluimvee lijdt onder langdurig gebrek aan voer en/of water	Transporttijd en wachttijd op slachterij bijhouden	Administratief/visueel	Ieder koppel	Max. 12 uur zonder water vanaf moment vertrek pluimveebedrijf tot slachten. Leghennen max. 24 uur zonder voer vanaf laden eerste dier in de vrachtwagen (begin vervoer).	Registratie afwijkingen in PWO register	- aanpassen planning om herhaling te voorkomen - dieren zo spoedig mogelijk slachten - drinken van de dieren
<b>Processtap 5: Onbedwemd pluimvee lossen uit kratten of containers</b>						
Pluimvee raakt gewond of gestresst door ruw uithalen van kratten	Werken volgens werkinstructie lossen pluimvee uit kratten/containers	Visueel (dier)	2 x per dag	Uithalen van kratten leidt niet tot verwondingen. Geen onrust bij het pluimvee zichtbaar (geen heftige bewegingen of vermijdbare plotselinge geluiden).	Registratie afwijkingen in PWO-register	- melden aan PWO - personeel nader instrueren

Gevaar	Beheersmaatregel	Wijze van controle	Frequentie	Richtwaarde/actiegrens	Registratie	maatregel bij afwijking
Pluimvee raakt gewond of gestresst door ruw automatisch legen in de kantelaar	Afstelling kantelaar	Visueel (dier)	Iedere container	Pluimvee wordt niet ruw behandeld (valt niet ruw naar beneden en mag niet lijden). Geen onrust bij het pluimvee zichtbaar (geen heftige bewegingen of vermijdbare plotselinge geluiden).	Registratie afwijkingen	<ul style="list-style-type: none"> <li>- melden aan PWO</li> <li>- kantelaar beter afstellen</li> </ul>
Pluimvee raakt gestresst/gewond door verplaatsing op de lopende banden	Indeling lopende banden	Visueel (dier)	Periodiek	Dieren verplaatsen rustig, zonder tegen de randen van de band te stoten (door scherpe bochten) en hebben voldoende ruimte zonder op elkaar te liggen	Registratie afwijkingen	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Melden aan PWO</li> <li>- Bij herhaling: aanpassen banden</li> </ul>
Pluimvee blijft achter in container	Nacontrole	Geautomatiseerd of visueel (dier)	Iedere container	geen achterblijvend pluimvee	Registratie afwijkingen	<ul style="list-style-type: none"> <li>- personeel nader instrueren</li> <li>- melden aan NVWA</li> </ul>
<b>Processtap 6: Onbedwelmd pluimvee aanhangen</b>						
Pluimvee raakt gewond, lijdt pijn of raakt gestresst door aanhangen	Werken volgens werkinstructie, m.n.: <ul style="list-style-type: none"> <li>- rustig werken;</li> <li>- geen gewonde dieren aanhangen;</li> <li>- dieren aan beide poten aanhangen;</li> <li>- lawaai vermijden;</li> </ul>	Visueel (dier)	2 x per dag	Aanhangen gebeurt rustig, zonder dat het pluimvee gewond of opgewonden raakt. Zichtbaar gewond pluimvee wordt niet aangehangen. Geen vermijdbaar plotseling lawaai bij het aanhangen	Registratie afwijkingen	<ul style="list-style-type: none"> <li>- personeel nader instrueren</li> <li>- gewonde dieren op een andere wijze bedwelmen of doden</li> </ul>
Pluimvee raakt gewond door beschadigde haken	Werken volgens werkinstructie (beschadigde haken niet gebruiken)	Visueel (dier)	2 x per dag	Haken met beschadigingen die tot verwonding van het pluimvee kunnen leiden, worden niet gebruikt en gemarkeerd	-	<ul style="list-style-type: none"> <li>- personeel nader instrueren</li> <li>- verwond pluimvee doden</li> <li>- beschadigde haken alsnog markeren</li> </ul>
Dieren hebben een afwijkend formaat waardoor bedwelmen en/of aansnijden/verbloeden kan mislukken	Werken volgens werkinstructie (afstellen apparatuur op grootte van de dieren, te kleine dieren niet aanhangen)	Visueel (dier)	Ieder dier bij bedwelmen	Het formaat van de dieren leidt niet tot het (meer dan incidenteel) missen van bedwelmen en/of aansnijden	Registratie afwijkingen	<ul style="list-style-type: none"> <li>- personeel nader instrueren</li> <li>- te kleine dieren op een andere wijze bedwelmen/doden of aansnijden</li> <li>- indien nodig proces stilleggen</li> <li>- indien nodig apparatuur beter afstellen</li> </ul>
<b>Processtap 7: Aangehangen pluimvee in waterbad bedwelmen</b>						

Gevaar	Beheersmaatregel	Wijze van controle	Frequentie	Richtwaarde/actiegrens	Registratie	maatregel bij afwijking
Bedwelming onvoldoende door onjuiste instelling apparatuur	Werken volgens werkinstructie (m.n. "cruciale parameters" van Vo 1099/2009))	Visueel continue (dier) en 2 maal per dag controle apparatuur op cruciale parameters (spanning, frequentie, stroomsterkte) (zie bijlage 12)		Normen bijlage I, hoofdstuk II, punt 6.3 van Vo 1099/2009	Bevindingen & afwijkingen	<ul style="list-style-type: none"> <li>- melden aan PWO</li> <li>- proces aanpassen</li> <li>- zonodig proces stilleggen</li> <li>- dieren doden</li> </ul>
<b>Processtap 8: Aangehangen pluimvee "droog" elektrisch bedwelmen</b>						
Bedwelming onvoldoende door onjuiste instelling apparatuur	Werken volgens werkinstructie (m.n. "cruciale parameters" van Vo 1099/2009))	Visueel continue (dier) en 2 maal per dag controle apparatuur op cruciale parameters (spanning, frequentie, stroomsterkte) (zie bijlage 12)		Normen bijlage I, hoofdstuk II, punt 6.3 van Vo 1099/2009	Bevindingen & afwijkingen	<ul style="list-style-type: none"> <li>- melden aan PWO</li> <li>- proces aanpassen</li> <li>- zonodig proces stilleggen</li> <li>- dieren doden</li> </ul>
<b>Processtap 9: Pluimvee gasbedwelmen in kratten of containers</b>						
Bedwelming is onvoldoende	Werken volgens werkinstructie (m.n. "cruciale parameters" van Vo 1099/2009))	Visueel continue (dier) en 2 maal per dag controle apparatuur op cruciale parameters (spanning, frequentie, stroomsterkte) (zie bijlage 12)	ledere container	Wettelijke normen (N.B.: van toepassing vanaf 2019) Normen producent	Bevindingen & afwijkingen	<ul style="list-style-type: none"> <li>- melden aan PWO</li> <li>- dieren doden</li> <li>- proces stilleggen</li> <li>- apparatuur beter instellen</li> </ul>
<b>Processtap 10: Bedwelmd pluimvee lossen uit kratten of containers</b>						
Bedwelming is onvoldoende	Werken volgens werkinstructie (m.n. "cruciale parameters" van Vo 1099/2009))	Visueel continue (dier) en 2 maal per dag controle apparatuur op cruciale parameters (spanning, frequentie, stroomsterkte) (zie bijlage 12)	ledere container	Zie monitoringcriteria	Bevindingen & afwijkingen	<ul style="list-style-type: none"> <li>- dieren doden</li> <li>- proces stilleggen</li> <li>- apparatuur beter instellen</li> </ul>
<b>Processtap 11: Uit kratten of containers gelost pluimvee gasbedwelmen</b>						
Bedwelming is onvoldoende	Werken volgens werkinstructie (m.n. "cruciale parameters" van Vo 1099/2009))	Visueel continue (dier) en 2 maal per dag controle apparatuur op cruciale parameters (spanning, frequentie, stroomsterkte) (zie bijlage 12)	ledere container	Wettelijke normen (N.B.: overgangsbepalingen van toepassing) Normen producent	Bevindingen & afwijkingen	<ul style="list-style-type: none"> <li>- melden aan PWO</li> <li>- dieren doden</li> <li>- proces stilleggen</li> <li>- apparatuur beter instellen</li> </ul>
<b>Processtap 12: Bedwelmd pluimvee aanhangen</b>						
Onbedwelmd dieren worden opgehangen	Bij tekenen van bewustzijn worden acties genomen	Visueel (dier)	leder dier	Beschreven tekenen van bewustzijn	Registratie afwijkingen	<ul style="list-style-type: none"> <li>- dieren alsnog bedwelmen</li> <li>- proces stilleggen</li> <li>- apparatuur beter instellen</li> </ul>
<b>Processtap 13: Eenvoudig bedwelmd pluimvee aansnijden en verbloeden</b>						



Gevaar	Beheersmaatregel	Wijze van controle	Frequentie	Richtwaarde/actiegrens	Registratie	maatregel bij afwijking
Aansnijden mislukt door afwijkend formaat pluimvee	Werken volgens werkinstructie Inregelen lijn bij nieuwe koppels Werken volgens werkinstructie Aanhangen (te klein pluimvee wordt niet aangehangen)	Visueel (dier)	Ieder dier bij aansnijden	Alle dieren worden goed aangesneden	Registratie afwijkingen	<ul style="list-style-type: none"> <li>- personeel nader instrueren</li> <li>- zon odig proces stilleggen</li> <li>- zo nodig opnieuw afstellen</li> <li>- niet-aangesneden dieren handmatig aansnijden</li> </ul>
Pluimvee vertoont levenstekenen voor de broeibak door inadequate bedwelming/aansnijden	Werken volgens werkinstructies	Visueel (dier) Controle op levenstekenen	Continu	Zie monitoringcriteria	Registratie afwijkingen	<ul style="list-style-type: none"> <li>- proces stilleggen</li> <li>- proces aanpassen</li> <li>- bijgekomen dieren opnieuw bedwelmen of doden</li> </ul>
Uitbloeding niet volledig door verkeerd aansnijden.	Afstelling mes Instructie aansnijden	Visueel (dier)	Ieder dier bij aansnijden	Zichtbare bloedstroom Bedrijfseigen norm aantal niet-verbloede dieren	Registratie afwijkingen	<ul style="list-style-type: none"> <li>- mes beter afstellen</li> <li>- niet-aangesneden dieren alsnog aansnijden</li> </ul>

## Bijlage 8 Standaardwerkwijzen

### Standaardwerkwijze Pluimvee ontvangen (processtap 1)

De verantwoordelijke medewerker controleert aan de hand van de transportdocumenten of de transportduur + verblijfstijd op slachthuis aan de afgesproken limiet van max. 12 uur van vertrek pluimveebedrijf tot slacht zal voldoen.

Hij controleert of de dieren specifieke behoeften hebben en houdt hierbij met name rekening met de conditie van het pluimvee en tekenen van verminderd welzijn. Afwijkingen worden geregistreerd; afwijkingen die actie van de leverancier vergen, worden aan de leverancier gerapporteerd.

Als de transportduur te lang was, wordt het pluimvee voor zover mogelijk met voorrang geslacht.

Ook de beladingsgraad van de vrachtwagens wordt gecontroleerd, aan de hand van het levend gewicht en het laadoppervlak van de vrachtwagen.

Normen (zie Verordening 1/2005, Bijlage I, Hoofdstuk VII,E):

Gewicht pluimvee (kg/stuk)	Oppervlakte (cm <sup>2</sup> per kg)
< 1,6	180-200
1,6 tot < 3	160
3 tot < 5	115
> 5	105

Het is verplicht om te werken met kleden op de wagen om het pluimvee te beschermen tegen ongunstige weersomstandigheden. Ga na of deze kleden worden gebruikt zoals in de voorschriften van de chauffeur is opgenomen.

Afwijkingen worden geregistreerd; de leverancier wordt op de hoogte gesteld.

Als vrachtwagens te zwaar beladen zijn, wordt dit onmiddellijk gerapporteerd, zodat herhaling bij volgende wagens van dezelfde pluimveehouder voorkomen wordt.

Daarnaast wordt gecontroleerd of het pluimvee adequaat is beschermd tegen ongunstige weersomstandigheden.

De volgende normen gelden:

- beladingsgraad is aangepast aan warm weer
- bij warm weer blijven vrachtwagens in beweging of worden zij geventileerd
- bij neerslag is pluimvee afgeschermd

Afwijkingen worden geregistreerd; de leverancier en de PWO worden op de hoogte gesteld. De nodige beschermingsmaatregelen worden doorgevoerd.

Afwijkingen worden gemeld aan de NVWA en adequate maatregelen om herhaling te voorkomen worden getroffen.

### Standaardwerkwijze Pluimvee in vrachtwagens stallen (processtap 2)

Vrachtwagens worden op aangewezen beheerde plaatsen neergezet.

Gestalde vrachtwagens met pluimvee worden regelmatig gecontroleerd, ofwel door de verantwoordelijke medewerker ofwel door de chauffeur. Hierbij wordt gelet op de omstandigheden voor het welzijn van de dieren en de staat van de dieren.

Als het transport van de dieren langer dan 12 uur heeft geduurd, dienen deze toegang te krijgen tot water.

Bij tekortkomingen aan het pluimvee worden maatregelen getroffen:

- afwijkingen worden geregistreerd;
- bij regen wordt het pluimvee afgeschermd;
- bij felle zon en/of hoge temperaturen worden maatregelen ter verkoeling genomen; rijen kratten op de wagen worden uit elkaar getrokken en er worden ventilatoren geplaatst;

- bij te lange transportduur worden de dieren zo mogelijk met voorrang geslacht;
- bij tekortkomingen aan het welzijn die niet te verhelpen zijn, wordt het pluimvee zo spoedig mogelijk geslacht; bovendien wordt de PWO gewaarschuwd voor het nemen van acties om herhaling te voorkomen.

### **Standaardwerkwijze vrachtwagens lossen (processtap 3)**

De kratten of containers worden uit de vrachtwagens gehaald en in de ontvangstruimte of op de losband gezet.

Als het transport van de dieren langer dan 12 uur heeft geduurd, dienen deze toegang te krijgen tot water.

Persoonlijke instructie/taakomschrijving verantwoordelijke medewerker:

- Lost de kratten/containers met levend pluimvee van de vrachtwagen
- Gaat rustig te werk om opwinding bij en letsel aan het pluimvee zoveel mogelijk te voorkomen. Kratten en containers worden steeds rechtop gehouden, schokken en heftige stoten worden zo veel mogelijk vermeden; kratten en containers worden stabiel neergezet
- Vermijdt plotseling lawaai
- Neemt bij onregelmatigheden contact op met de leidinggevende of met de PWO.

### **Standaardwerkwijze Pluimvee in kratten of containers laten rusten / op losband laten verblijven (processtap 4)**

Gedurende de verblijftijd van de dieren in de ontvangsthal en op de losband wordt gezorgd voor een veilige en rustige omgeving. Negatieve klimaatomstandigheden zijn uitgesloten (tocht, hoge/lage temperaturen, neerslag, direct zonlicht). Ventilatie is voldoende aanwezig. Overweeg in de aanvoerruimte over te gaan op hoogfrequent of blauw licht. Kippen ervaren de standaard netfrequentie als stroboscopisch en dit veroorzaakt stress. De dieren zijn rustiger in blauw licht.

Persoonlijke instructie/taakomschrijving verantwoordelijk medewerker:

- Kratten en containers staan stabiel en rustig
- De rustperiode is lang genoeg om het pluimvee tot rust te laten komen en kort genoeg dat de limiet van 12 uur zonder water niet wordt overschreden.
- Neemt maatregelen bij tekortkomingen aan het pluimvee:
- bij tekortkomingen aan het welzijn die niet te verhelpen zijn of nadere acties (b.v. in de richting van de transporteur of pluimveehouder), wordt de PWO gealarmeerd. Afwijkende partijen worden, voor zover mogelijk, met voorrang geslacht.

### **Standaardwerkwijze Onbedwelmd pluimvee lossen uit kratten of containers en verplaatsen (processtap 5)**

Het lossen van pluimvee uit kratten of containers gebeurt rustig om verwondingen en stress bij de dieren te voorkomen. Kratten en containers worden steeds rechtop gehouden, zonder schokken of kantelen – afgezien van het rustig kantelen van containers voor het legen ervan. Gooien van, laten vallen of omvergooien van kratten is verboden.

Persoonlijke instructie/taakomschrijving verantwoordelijk medewerker:

- Haalt het pluimvee uit de kratten/containers
- Gaat rustig te werk om opwinding bij en letsel aan het pluimvee zoveel mogelijk te voorkomen
- Doodt dieren die niet mogen worden aangehangen conform de voorschriften (zie [bijlage 10](#)).
- Neemt bij onregelmatigheden contact op met de leidinggevende of met de PWO.

## Standaardwerkwijze onbedwelmd pluimvee aanhangen (processtap 6)

Het aanhangen van niet-bedwelmd pluimvee gebeurt rustig zonder onnodige pijn en stres voor de dieren.

Persoonlijke instructie/taakomschrijving

- Hangt de dieren met beide poten aan de transporthaken
- Gaat rustig te werk om opwinding bij en letsel aan het pluimvee zoveel mogelijk te voorkomen
- Hangt de volgende dieren niet aan:
  - dode dieren (telt en registreert ze);
  - dieren die te klein zijn voor de waterbadbedwelmer;
  - dieren waarbij het aanhaken naar alle waarschijnlijkheid tot pijn leidt dan wel de bestaande pijn vergroot (zoals bij zichtbaar gewonde dieren).
- Doodt dieren die niet mogen worden aangehangen conform de voorschriften (zie [bijlage 10](#)). Bij twijfel of de dieren voldoen aan de voorschriften wordt de PWO geraadpleegd.
- Signaleert beschadigingen aan de haken die tot onnodig lijden van de dieren kunnen leiden en markeert deze haken zodat de technische dienst deze kan verwijderen en vervangen.
- Neemt bij onregelmatigheden contact op met de leidinggevende of met de PWO.
- Neemt maatregelen om te voorkomen dat dieren in de carrousel blijven draaien (bijv. verdeling binnenste en buitenste dieren over de aanhangers).

## Standaardwerkweisen bedwelmen pluimvee (processtap 7 t/m 11)

De effectiviteit van de bedwelming is vanuit welzijnsoogpunt een van de belangrijkste punten. Borging hiervan moet dan ook adequaat zijn.

Persoonlijke instructie verantwoordelijk medewerker(s):

- Controleert adequaatheid bedwelming aan de hand van de volgende parameters:

*Eenvoudig elektrisch bedwelmen d.m.v. waterbad*<sup>9</sup>:

Van de verdover tot het aansnijden:

- **aanwezigheid van tonic seizures**<sup>10</sup>
- **afwezigheid van ademhaling**
- afwezigheid van spontaan knipperen
- afwezigheid van cornea/ ooglidreflex
- afwezigheid van vocalisatie

Gedurende verbloeden;

- **afwezig zijn van ademhaling**
- **afwezig zijn van cornea/ooglid reflex**
- afwezigheid van vleugelfladderen
- afwezig zijn van spontaan slikken
- afwezig zijn van kopschudden

*Niet-eenvoudig elektrisch bedwelmen:*

- **aanwezigheid van tonic seizures**
- **afwezigheid van ademhaling**
- afwezigheid van spontaan knipperen
- afwezigheid van cornea/ ooglidreflex
- afwezigheid van vocalisatie

*Gas bedwelmen:*

Tijdens ophangen:

- **afwezigheid van ademhaling**
- **afwezig zijn van spierspanning**
- **afwezig zijn van cornea/ooglid reflex**
- afwezigheid van vleugel fladderen

<sup>9</sup> Bij het aantreffen van tekenen van bewustzijn (één of meer van de opgesomde tekenen is juist tegengesteld dus "afwezig ipv aanwezig" of "aanwezig ipv afwezig") bestaat risico op bewustzijn en is een interventie vereist.

<sup>10</sup> Vetgedrukte indicatoren zijn betrouwbaar en goed te beoordelen volgens EFSA rapport 3521.

Niet-vetgedrukte indicatoren zijn op zichzelf staand geen garantie voor een goede beoordeling.

- afwezigheid van spontaan knippen
- afwezig zijn van vocalisaties

Tijdens verbloeden:

- **afwezig zijn van spierspanning**
- **afwezigheid van ademhaling**
- **afwezig zijn van palpebral of cornea reflex**
- Het afwezig zijn van vleugel fladderen

- Signaleert tekortkomingen in de bedwelming, waarschuwt de PWO en neemt passende maatregelen
- Neemt bij onregelmatigheden contact op met de leidinggevende of met de PWO  
Controleert periodiek de effectiviteit van de bedwelming aan de hand van een monitoringsprocedure als beschreven in bijlage 12.

Het bedrijf beschrijft per slachtlijn de cruciale parameters en specifieke voorschriften en maakt hierbij gebruik van de instructies van de fabrikant.

### **Standaardwerkwijze Bedwelmd pluimvee aanhangen (processtap 12)**

Persoonlijke instructie/taakomschrijving

- Controleert of de dieren goed zijn bedwelmd. Dieren die niet voldoende bedwelmd zijn worden alsnog bedwelmd of gedood (zie [bijlage 10](#)).
- Hangt de dieren met beide poten aan de transporthaken
- Hangt de volgende dieren niet aan:
  - dieren die te klein zijn voor de aansnijder
- Neemt bij onregelmatigheden contact op met de leidinggevende of met de PWO.

### **Standaardwerkwijze Eenvoudig bedwelmd pluimvee aansnijden en verbloeden (processtap 13 m.b.t. eenvoudig bedwelmd pluimvee)**

Persoonlijke instructie/taakomschrijving bij handmatig aansnijden:

- Is alert op tekenen van onvoldoende bedwelming; als dit zich voordoet wordt de band stilgezet en wordt de bedwelming opnieuw ingeregeld; onbedwelmden worden alsnog handmatig bedwelmd of gedood;
- Snijdt alle dieren aan (bij één aansnijder) of ieder 2<sup>e</sup>, 3<sup>e</sup>, .....dier (bij meerdere aansnijders). De twee halsslagaders of de toevoerende bloedvaten worden doorgesneden.
- Neemt regelmatig een nieuw (schoon en scherp) mes.
- (laatste aansnijder:) Controleert of alle dieren zijn aangesneden; voert correcties uit als dieren niet of onvoldoende zijn aangesneden
- Neemt bij onregelmatigheden contact op met de leidinggevende of met de PWO.
- Verdere uitslaching of broeiing vindt alleen plaats nadat is vastgesteld dat het dier geen tekenen van leven meer vertoont

Persoonlijke instructie/taakomschrijving nasnijder bij geautomatiseerd aansnijden:

- Is alert op tekenen van onvoldoende bedwelming, onbedwelmden worden alsnog handmatig bedwelmd of gedood; in bedrijfsprotocol is opgenomen wanneer de PWO wordt gewaarschuwd en bij welke frequentie de band wordt stilgezet.
- Controleert of alle dieren zijn aangesneden; voert correcties uit als dieren niet of onvoldoende zijn aangesneden.

## **Standaardwerkwijze Bedwelmd pluimvee aansnijden en verbloeden (processtap 13 m.b.t. bedwelmd pluimvee)**

Bij irreversibel bedwelmd pluimvee, leidt de bedwelming tot de dood. De eisen voor het correct aansnijden hebben hier dan ook geen directe betrekking op dierwelzijn, maar zijn met name belangrijk uit kwaliteitsoverwegingen.

Persoonlijke instructie/taakomschrijving bij handmatig aansnijden:

- Is alert op tekenen van onvoldoende bedwelming; als dit zich voordoet wordt de band stilgezet en wordt de bedwelming opnieuw ingeregeld; onbedwelmden dieren worden alsnog handmatig bedwelmd of gedood;
- Snijdt alle dieren aan (bij één aansnijder) of ieder 2<sup>e</sup>, 3<sup>e</sup>, .....dier (bij meerdere aansnijders).
- Neemt regelmatig een nieuw (schoon en scherp) mes.
- (laatste aansnijder:) Controleert of alle dieren zijn aangesneden; voert correcties uit als dieren niet of onvoldoende zijn aangesneden.
- Neemt bij onregelmatigheden contact op met de leidinggevende of met de PWO.

Persoonlijke instructie/taakomschrijving nasnijder bij geautomatiseerd aansnijden:

- Is alert op tekenen van onvoldoende bedwelming, onbedwelmden dieren worden alsnog handmatig bedwelmd of gedood; in bedrijfsprotocol is opgenomen wanneer de PWO wordt gewaarschuwd en bij welke frequentie de band wordt stilgezet.
- Controleert of alle dieren zijn aangesneden; voert correcties uit als dieren niet of onvoldoende zijn aangesneden.

*Nota bene: het bedrijf beschrijft in zijn standaardwerkwijze waar de medewerker op let bij de controle op – ontbreken van -levenstekenen*

## **Bijlage 9 Voorbeeld noodprocedure**

### **1. Doel**

Het op een juiste wijze beheersen van het welzijn van slachtpluimvee tijdens storingen van het slachtproces.

### **2. Verantwoordelijke en uitvoerder**

Verantwoordelijke : PWO

Uitvoerder : Diversen

### **3. Werkwijze**

In deze calamiteitenprocedure wordt het proces van levende aanvoer opgedeeld in drie onderdelen:

- a. Pluimvee in containers in de aanvoerhal
- b. Pluimvee gelost en/of hangend aan de lijn tussen ophangen en verdover
- c. Pluimvee in de verdover tot het aansnijdmes

Per onderdeel wordt aangegeven hoe gehandeld wordt in geval van storing.

In het algemeen geldt dat, wanneer het mogelijk is de lijn leeg te draaien, dit ook zal gebeuren. Hieronder wordt daarom beschreven wat er gedaan wordt als de band stil komt te staan in het betreffende gedeelte.

#### *a. Pluimvee (in containers) op de vrachtwagen*

Het pluimvee wordt maximaal (...) <sup>11</sup> uur onder geconditioneerde omstandigheden in “opslag” gehouden. In geval van warm weer worden extra voorzorgsmaatregelen genomen (extra koeling plaatsen of indien mogelijk rondrijden).

In geval van storing wordt vooraf door de productieleider ingeschat hoe lang de storing gaat duren en wat er met het nog niet afgeladen pluimvee wordt gedaan.

Als de storing naar verwachting langer dan vier uur gaat duren, worden de resterende containers levend pluimvee doorgestuurd naar de slachterij waarmee calamiteitenafspraken zijn gemaakt.

#### *b. Pluimvee gelost en/of hangend aan de lijn tussen ophang en verdover*

Normaliter bedraagt de tijd tussen ophangen en bedwelmen maximaal 60 seconden. In geval van storing bedraagt deze tijd maximaal 120 seconden. Als te voorzien is dat deze tijd overschreden zal worden (dus bij storingen > 60 seconden), dan wordt het pluimvee dat al is aangehangen weer van de lijn gehaald. Uitzondering hierop is mogelijk als de storing slechts beperkt langer duurt en het aangehangen pluimvee rustig is.

#### *c. Pluimvee van verdover tot het aansnijdmes*

Bij iedere storing wordt bedwelmd pluimvee gedood met de beschreven standaardmethode ([bijlage 10](#)). Het verdoofde pluimvee wordt handmatig aangesneden en verbloed.

Eventueel niet voldoende of onbedwelmd pluimvee wordt handmatig gedood, aangesneden en verbloed.

In alle gevallen wordt bij storingen die naar verwachting langer dan een uur gaan duren, de leveranciers gewaarschuwd, zodat de aanvoer van pluimvee getemporeerd wordt en ophoping van vrachtwagens met pluimvee en/of geloste containers met pluimvee wordt voorkomen.

---

<sup>11</sup> Aantal uur door slachterij nader te bepalen

## **Bijlage 10 Standaardwerkwijze doden van dieren**

### **Methode van het doden van pluimvee dat:**

- uit welzijnsoogpunt onmiddellijk moet worden gedood;**
- ongeschikt is om te worden aangehangen voor de elektrische bedwelmings;**
- in geval van een calamiteit na bedwelmings niet op tijd wordt aangesneden.**

Doden kan geschieden door het handmatig oprekken en draaien van de nek (nekdislocatie) of percuterende slag op de kop, maar deze methoden mogen niet als routine methode worden gebruikt maar uitsluitend indien er geen andere bedwelmingsmethoden voorhanden zijn.

Voor de slacht ongeschikt gedood pluimvee wordt gedeponeerd in een ton met categorie 2-materiaal; als voor de slacht geschikt pluimvee alsnog voor de slacht wordt aangewend, wordt het aangesneden en verbloed.

De percuterende slag op de kop mag toegepast worden op pluimvee tot 5 kilo, dislocatie van de nek mag handmatig op pluimvee tot 3 kilo en mechanisch op pluimvee tot 5 kilo toegepast worden. Geen enkele medewerker mag op deze manier meer dan 70 stuks pluimvee per dag doden.

Te prefereren methoden in het slachthuis zijn dan ook elektrische tang en het penschiettoestel. Het aanwezig zijn van deze professionele back-up apparatuur wordt sterk aanbevolen.



## Bijlage 11 Overzicht bedwelmingsmethoden voor pluimvee met cruciale parameters en enkele specifieke voorschriften

Voor het bedwelmen van pluimvee zijn zes verschillende (groepen van) methoden toegelaten. Deze zijn, samen met de cruciale parameters en enkele specifieke voorschriften, opgenomen in onderstaande tabellen.

### 1. Mechanische methoden

Naam	Beschrijving	Gebruiksvoorschriften	Cruciale parameters
Penetrerend penschiettoestel	Zwaar en onomkeerbaar letsel aan de hersenen veroorzaakt door de slag en de penetratie van een pen  Eenvoudige bedwelmings	Alle diervoorschriften	Plaatsing en richting van het schot. Adequate snelheid, lengte van penetrerend gedeelte en diameter van de pen gerelateerd aan de grootte van het dier en de diersoort. Maximaal tijdsinterval tussen bedwelmen en steken/doden.
Niet-penetrerend penschiettoestel	Zwaar letsel aan de hersenen veroorzaakt door de slag van een pen zonder penetratie  Eenvoudige bedwelmings	Herkauwers, pluimvee, konijnen en hazen.  Slacht alleen van herkauwers.  Slacht, ruiming en andere situaties voor pluimvee, konijnen en hazen.	Plaatsing en richting van het schot Adequate snelheid, diameter en vorm van dep en gerelateerd aan de grootte van het dier en de diersoort. Slagkracht van het gebruikte patroon Maximaal tijdsinterval tussen bedwelmen en steken/doden (s)
Vuurwapen met vrij projectiel	Zwaar onomkeerbaar letsel aan de hersenen veroorzaakt door de slag en de penetratie van een of meer projectielen	Alle diersoorten  Slachten, ruiming en andere situaties	Plaatsing van het schot Kracht en kaliber van de patroon Soort projectiel
Breken van de nek	Handmatige of mechanische oprekking en torsie van de nek resulterend in cerebrale ischemie	Pluimvee tot 5 kg levend gewicht  Slachten, ruiming en andere situaties	Niet van toepassing
Percuterende slag op de kop	Krachtige en nauwkeurige slag op de kop met ernstig hersenletsel tot gevolg	Biggen, lammeren, geitjes, konijnen, hazen, pelsdieren en pluimvee tot 5 kg levend gewicht.  Slachten, ruiming en andere situaties	Kracht en plaats van de slag

### 2. Elektrische dodingsmethoden

Naam	Beschrijving	Gebruiksvoorschriften	Cruciale parameters
Elektrische bedwelmings (uitsluitend kop)	Blootstellen van de hersenen aan een stroomsterkte die een gegeneraliseerd epileptisch beeld op het elektro-encefalogram (eeg) genereert  Eenvoudige bedwelmings	Alle diersoorten  Slachten, ruiming en andere situaties	Minimale stroomsterkte (A of mA) Minimale spanning (V) Maximale frequentie (Hz) Minimale tijdsduur van de blootstelling Maximaal tijdsinterval tussen bedwelmen en steken/doden (s) Kalibratiefrequentie van de uitrusting Optimalisatie van de stroomafgifte Voorkomen van elektrische schokken vóór de bedwelmings Plaats van de elektroden en hun contactoppervlakte
Elektrische bedwelmings (kop tot lichaam)	Blootstellen van het lichaam aan een stroomsterkte die gelijktijdig zowel een gegeneraliseerd epileptisch	Alle diersoorten  Slachten, ruiming en	Minimale stroomsterkte (A of mA) Minimale spanning (V) Maximale frequentie (Hz) Minimale tijdsduur van de blootstelling

	<p>beeld op het elektro-encefalogram (eeg) genereert als tot fibrillatie of hartstilstand leidt</p> <p>Eenvoudige bedwelming bij de slacht</p>	andere situaties	<p>Kalibratiefrequentie van de uitrusting</p> <p>Optimalisatie van de stroomafgifte</p> <p>Voorkomen van elektrische schokken vóór de bedwelming</p> <p>Plaats van de elektroden en hun contactoppervlakte</p> <p>Maximaal tijdsinterval tussen bedwelmen en doden in geval van eenvoudige bedwelming (s)</p>
Elektrisch waterbad	<p>Blootstellen van het gehele lichaam aan een stroomsterkte die een gegeneraliseerd epileptisch beeld op het elektro-encefalogram (eeg) genereert en mogelijk ook tot fibrillatie of hartstilstand leidt in een waterbad</p> <p>Eenvoudige bedwelming behalve wanneer de frequentie 50 Hz of minder is</p>	<p>Pluimvee</p> <p>Slachten, ruiming en andere situaties</p>	<p>Minimale stroomsterkte (A of mA)</p> <p>Minimale spanning (V)</p> <p>Maximale frequentie (Hz)</p> <p>Kalibratiefrequentie van de uitrusting</p> <p>Voorkomen van elektrische schokken vóór de bedwelming</p> <p>Minimaliseren van de pijn bij het aanhaken</p> <p>Optimaliseren van stroomafgifte</p> <p>Maximale aanhaaktijd voorafgaand aan het waterbad</p> <p>Minimale tijdsduur van de blootstelling voor ieder dier</p> <p>Onderdempelen van de vogels tot aan de vleugelbasis</p> <p>Maximaal tijdsinterval tussen bedwelmen en steken/doden voor frequenties boven 50 Hz (s)</p>

### 3. Gasmethoden

Naam	Beschrijving	Gebruiksvoorschriften	Cruciale parameters
Koolstofdioxide in twee fasen	Opeenvolgende blootstelling van dieren bij bewustzijn aan een gasmengsel dat minder dan 40 % koolstofdioxide bevat, gevolgd door een hogere concentratie koolstofdioxide wanneer de dieren het bewustzijn hebben verloren	Pluimvee Slachten, ruiming en andere situaties	Koolstofdioxideconcentratie Duur van de blootstelling Kwaliteit van het gas Temperatuur van het gas
Koolstofmonoxide vermengd met inerte gassen	Rechtstreekse of geleidelijke blootstelling van dieren bij bewustzijn aan een gasmengsel dat tot 40 % koolstofdioxide bevat, vermengd met inerte gassen met zuurstoftekort tot gevolg. De methode kan worden gebruikt in kuilen, zakken, tunnels, containers of in vooraf luchtdicht afgesloten gebouwen  Eenvoudige bedwelming voor varkens indien de duur van de blootstelling aan minstens 30 % koolstofdioxide minder dan 7 minuten bedraagt  Eenvoudige bedwelming voor pluimvee indien de totale duur van de blootstelling aan minstens 30 % koolstofdioxide minder dan 3 minuten bedraagt	Varkens en pluimvee Slachten, ruiming en andere situaties	Koolstofdioxideconcentratie Duur van de blootstelling Maximaal tijdsinterval tussen bedwelmen en steken/doden in geval van eenvoudige bedwelming Kwaliteit van het gas Temperatuur van het gas Zuurstofconcentratie
Inerte gassen	Rechtstreekse of geleidelijke blootstelling van dieren bij bewustzijn aan een mengsel van inerte gassen zoals argon of stikstof met zuurstoftekort tot gevolg. De methode kan worden gebruikt in kuilen, zakken, tunnels, containers of in vooraf luchtdicht afgesloten gebouwen  Eenvoudige bedwelming bij de	Varkens en pluimvee Slachten, ruiming en andere situaties	Zuurstofconcentratie. Duur van de blootstelling Kwaliteit van het gas Maximaal tijdsinterval tussen bedwelmen en steken/doden in geval van eenvoudige bedwelming Temperatuur van het gas

	slacht van varkens		
	Eenvoudige bedwelming voor pluimvee indien de duur van de blootstelling aan zuurstoftekort minder dan 3 minuten bedraagt		

Tabel 2: Minimale stroomsterkte voor elektrisch bedwelmen (uitsluitend kop)

	Minimale stroomsterkte
Kippen	240 mA
Kalkoenen	400 mA

Tabel 3: Vereiste stroomsterkte bij waterbadbedwelming (gemiddelde waarden per dier)

Frequentie (Hz)	Kippen	Kalkoenen	Eenden en ganzen	Kwartels
< 200 Hz	100 mA	250 mA	130 mA	45 mA
200 – 400 Hz	150 mA	400 mA	niet toegestaan	niet toegestaan
400 – 1500 Hz	200 mA	400 mA	niet toegestaan	niet toegestaan

## Bijlage 12 Voorbeeld monitoring effectiviteit bedwelming

Alle medewerkers die betrokken zijn bij het bedwelmen en ophangen van het pluimvee zijn alert op tekenen dat de bedwelming niet effectief zou kunnen zijn, dat staat beschreven in de standaardwerkwijzen.

Bovendien vindt per slachtlijn een monitoring van de effectiviteit van de bedwelming plaats. De procedure hiervoor wordt ook per slachtlijn beschreven.

### Voorbeeld monitoring (gebaseerd op Verordening EG 1099/2009, artikel 5 en 16)

#### *Uitvoering door*

Namen van de verantwoordelijke medewerkers.

#### *Waar*

- aan de slachtlijn meteen na het verlaten van de verdovingsapparatuur;
  - aan de slachtlijn bij aansnijden;
  - aan de slachtlijn tijdens verbloeden;
- wordt beoordeeld of er geen tekenen van bewustzijn of gevoeligheid optreden bij de dieren

#### *Indicatoren*

Indicatoren waarmee afwezigheid van bewustzijn of gevoeligheid gedetecteerd worden. Bij alle indicatoren geldt dat zij op zichzelf stand geen zekerheid geven over de staat van bewustzijn van het dier. Daarom is het raadzaam bij twijfel altijd ook naar een andere indicator voor bewusteloosheid te kijken.

#### *Eenvoudig elektrisch bedwelmen d.m.v. waterbad*<sup>12</sup>:

Van de verdover tot het aansnijden:

- **aanwezigheid van tonic seizures**<sup>13</sup>
- **afwezigheid van ademhaling**
- afwezigheid van spontaan knipperen
- afwezigheid van cornea/ ooglidreflex
- afwezigheid van vocalisatie

Gedurende verbloeden;

- **afwezig zijn van ademhaling**
- **afwezig zijn van cornea/ooglid reflex**
- afwezigheid van vleugelfladderen
- afwezig zijn van spontaan slikken
- afwezig zijn van kopschudden

#### *Niet-eenvoudig elektrisch bedwelmen:*

- **aanwezigheid van tonic seizures**
- **afwezigheid van ademhaling**
- afwezigheid van spontaan knipperen
- afwezigheid van cornea/ ooglidreflex
- afwezigheid van vocalisatie

#### *Gas bedwelmen:*

Tijdens ophangen:

- **afwezigheid van ademhaling**
- **afwezig zijn van spierspanning**
- **afwezig zijn van cornea/ooglid reflex**
- afwezigheid van vleugel fladderen

<sup>12</sup> Bij het aantreffen van tekenen van bewustzijn (één of meer van de opgesomde tekenen is juist tegengesteld dus "afwezig i.p.v. aanwezig" of "aanwezig i.p.v. afwezig") bestaat risico op bewustzijn en is een interventie vereist.

<sup>13</sup> Vetgedrukte indicatoren zijn betrouwbaar en goed te beoordelen volgens EFSA rapport 3521. Niet-vetgedrukte indicatoren zijn op zichzelf staand geen garantie voor een goede beoordeling.

- afwezigheid van spontaan knippen
- afwezig zijn van vocalisaties

Tijdens verbloeden:

- **afwezig zijn van spierspanning**
- **afwezigheid van ademhaling**
- **afwezig zijn van palpebral of cornea reflex**
- Het afwezig zijn van vleugel fladderen

#### *Criteria voor indicatoren*

Grenswaarden waarmee wordt bepaald of de resultaten van de indicatoren bevredigend zijn.  
Bijvoorbeeld: afwezigheid ademhaling bij >99% van de dieren.

#### *Frequentie*

De omstandigheden waaronder/het tijdstip waarop de monitoring dient plaats te vinden.  
De monitoring vindt in ieder geval plaats aan het begin van de werkdag, na iedere pauze en bij aanvang van slacht van ieder nieuw koppel.

#### *Aantal dieren*

Het aantal dieren waarop de steekproef wordt uitgevoerd, bijvoorbeeld 20/50/100.

#### *Procedures bij afwijkingen*

Omschrijf de procedures die gevolgd worden wanneer bovengenoemde criteria niet bevredigend zijn. Dit omvat het nader bekijken van de bedwelms- of dodingsactiviteiten om oorzaken in kaart te brengen en een omschrijving van de verbeteringen.

#### *Registratie*

Leg de resultaten van de monitoring vast

#### **Voorbeeld van een monitoringsprocedure effectiviteit bedwelming**

<i>Procedure:</i>	Controle duur bedwelming door een dier naast de baan te leggen of in lijn controle tijdens het uitbloeden.
<i>Uitvoering:</i>	verantwoordelijk medewerker bedwelming
<i>Indicatoren:</i>	oprichten van de kop, aanwezig zijn ademhaling, aanwezig zijn spontaan knippen.
<i>Criteria:</i>	Dier vertoont na 30 seconden geen enkel teken van bewustzijn
<i>Frequentie:</i>	Eenmaal per dag
<i>Aantal:</i>	1 dier
<i>Proc. bij afw.:</i>	Bedwelmer beter afstellen

## Bijlage 13    Overzicht benodigde vakbekwaamheidscertificaten voor medewerkers in de pluimveeslachterij<sup>14</sup>

Eisen als gesteld in EG Verordening 1099/2009 *Inzake de bescherming van doden bij dieren*, artikel 21 en bijlage IV

<b>Functie</b>	<b>Benodigd vakbekwaamheidscertificaat</b>
Ontvangen	SVO certificaat 'Dierwelzijn in de slachterij', 'Het behandelen en verzorgen van dieren voorafgaand aan de fixatie' of een gelijkwaardig certificaat
Stallen	SVO certificaat 'Dierwelzijn in de slachterij', 'Het behandelen en verzorgen van dieren voorafgaand aan de fixatie' of een gelijkwaardig certificaat
Lossen	SVO certificaat 'Dierwelzijn in de slachterij', 'Het behandelen en verzorgen van dieren voorafgaand aan de fixatie' of een gelijkwaardig certificaat
Bedwelmen pluimvee in containers	SVO certificaat 'Dierwelzijn in de slachterij', 'bedwelmen van levende dieren' of een gelijkwaardig certificaat
Aanhangen levend pluimvee	SVO certificaat 'Dierwelzijn in de slachterij', 'aanhaken of optakelen levende dieren' of een gelijkwaardig certificaat
Bedwelmen aangehangen pluimvee	SVO certificaat 'Dierwelzijn in de slachterij', 'bedwelmen van levende dieren' of een gelijkwaardig certificaat
Aansnijden	SVO certificaat 'Dierwelzijn in de slachterij', 'verbloeden van levende dieren' of een gelijkwaardig certificaat
Poultry Welfare Officer <sup>15</sup>	SVO certificaat 'Functionaris Dierwelzijn' Of een gelijkwaardig certificaat

<sup>14</sup> Eisen als gesteld in EG Verordening 1099/2009 *Inzake de bescherming van doden bij dieren*, artikel 21 en bijlage IV

<sup>15</sup> Als de PWO zelf actief handelingen verricht is een getuigschrift van vakbekwaamheid van de SVO voor alle activiteiten met levende dieren vereist. Als de PWO alleen management activiteiten verricht, kan volstaan worden met een certificaat Dierenwelzijnsfunctionaris van Animal welfare training ( Paul Whittington UK) of Universiteit Bristol.

**Bijlage 14 Voorbeeld opleidingsplan personeel**

Functie	Naam medewerker(s)	Benodigd certificaat	Behaald dd.	Geldig tot (van toepassing bij voorlopige certificaten)	Datum/jaar geplande opleiding/herhalingscursus (herhalingscursussen zijn niet voorgeschreven, maar worden aanbevolen)